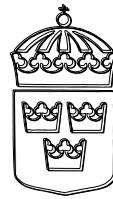

Regeringens proposition

2013/14:157

Misstänkta s rätt till insyn vid frihetsberövanden Prop.
2013/14:157

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 6 mars 2014

Jan Björklund

Beatrice Ask
(Justitiedepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen lämnar regeringen förslag som syftar till att öka rättssäkerheten och förutsebarheten för den som misstänks för brott. Regeringen föreslår bland annat att det ska finnas en ovillkorlig rätt för den som är frihetsberövad att ta del av de omständigheter som har betydelse för beslutet om anhållande. Att den som häktats har motsvarande rätt i förhållande till beslutet om häktning ska framgå av rättegångsbalken.

Förslagen är en del av genomförandet av Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/13/EU om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden.

Förslagen föreslås träda i kraft den 1 juni 2014.

Innehållsförteckning

1	Förslag till riksdagsbeslut	3
2	Lagtext	4
2.1	Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken	4
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1989:152) om underrättelseskyldighet m.m. när utlänningar är berövade friheten	6
2.3	Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)	7
3	Ärendet och dess beredning	8
4	Europaparlamentets och rådets direktiv om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden	8
5	Huvuddragen i nuvarande ordning	12
6	Genomförande av direktivet om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden	16
6.1	Allmänt om hur direktivet ska genomföras i svensk rätt	16
6.2	Information som ska ges vid vissa frihetsberövanden på grund av misstanke om brott	18
6.3	Rätten att ta del av material vid frihetsberövande	20
7	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	26
8	Kostnader och andra konsekvenser	27
9	Författningskommentar	27
9.1	Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken	27
9.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1989:152) om underrättelseskyldighet m.m. när utlänningar är berövade friheten	28
9.3	Förslaget till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)	29
Bilaga 1	Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/13/EU av den 22 maj 2012 om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden	31
Bilaga 2	Sammanfattning av promemorian Genomförande av Europaparlamentets och rådets direktiv om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden (Ds 2013:18)	41
Bilaga 3	Författningsförslag i promemorian Genomförande av Europaparlamentets och rådets direktiv om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden (Ds 2013:18)	42
Bilaga 4	Förteckning över remissinstanserna (Ds 2013:18)	48
Bilaga 5	Lagrådsremissens lagförslag	49
Bilaga 6	Lagrådets yttrande	53
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 6 mars 2014	55
	Rättsdatablad	56

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 2013/14:157

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i lagen (1989:152) om underrättelseskyldighet m.m. när utlänningar är berövade friheten,
3. lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs¹ i fråga om rättegångsbalken
dels att 23 kap. 18 § ska ha följande lydelse,
dels att det i balken ska införas en ny paragraf, 24 kap. 9 a §, av
 följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

23 kap.

18 §²

Då förundersökningen kommit så långt att någon skäligen misstänks för brottet, *skall han*, då han hörs, underrättas om misstanken. Den misstänkte och hans försvarare har rätt att fortlöpande, i den mån det kan ske utan men för utredningen, ta del av *vad* som har förekommit vid undersökningen. De har vidare rätt att ange den utredning de anser önskvärd och i övrigt anföra *vad de* anser nödvändigt. Underrättelse *härom skall* lämnas eller sändas till den misstänkte och hans försvarare, varvid skäligen rådrum *skall beredas dem*. Åtal får inte beslutas, innan detta har skett.

På begäran av den misstänkte eller hans försvarare *skall* förhör eller annan utredning äga rum, om detta kan antas vara av betydelse för undersökningen. Om en sådan begäran avslås, *skall* skälen för detta anges.

Innan åklagaren beslutar i fråga

När förundersökningen *har* kommit så långt att någon skäligen misstänks för brottet, *ska den misstänkte*, då han *eller hon* hörs, underrättas om misstanken. Den misstänkte och hans *eller hennes* försvarare har rätt att fortlöpande, i den mån det kan ske utan men för utredningen, ta del av *det* som har förekommit vid undersökningen. De har vidare rätt att ange den utredning *som* de anser är önskvärd och i övrigt anföra *det som de* anser är nödvändigt. Underrättelse *om detta ska* lämnas eller sändas till den misstänkte och hans *eller hennes* försvarare, varvid *de ska ges* skäligen rådrum. Åtal får inte beslutas innan detta har skett.

På begäran av den misstänkte eller hans *eller hennes* försvarare *ska* förhör eller annan utredning äga rum, om detta kan antas vara av betydelse för undersökningen. Om en sådan begäran avslås, *ska* skälen för detta anges.

Innan åklagaren beslutar i fråga

¹ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/13/EU av den 22 maj 2012 om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden (EUT L 142, 1.6.2012, s. 1, Celex 32010L0064).

² Senaste lydelse 1987:747.

om åtal, får han hålla ett särskilt sammanträde med den misstänkte eller hans försvarare, om detta kan antas vara till fördel för åtalsbeslutet eller för sakens fortsatta handläggning i övrigt.

om åtal, får han *eller hon* hålla ett särskilt sammanträde med den misstänkte eller hans *eller hennes* försvarare, om detta kan antas vara till fördel för åtalsbeslutet eller för sakens fortsatta handläggning i övrigt.

I fråga om rätten för den som anhålls eller häktas att ta del av det som har förekommit vid förundersökningen gäller även 24 kap. 9 a §.

24 kap.

9 a §

Den som anhålls eller häktas har rätt att ta del av de omständigheter som ligger till grund för beslutet om anhållande eller häktning.

Denna lag träder i kraft den 1 juni 2014.

Prop. 2013/14:157 2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1989:152)
om underrättelseskyldighet m.m. när
utlänningar är berövade friheten

Härigenom föreskrivs¹ i fråga om lagen (1989:152) om underrättelseskyldighet m.m. när utlänningar är berövade friheten att 1 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Om en utlänning berövas friheten efter beslut av en myndighet, *skall* den som ansvarar för verkställigheten av beslutet på begäran av utlänningen utan dröjsmål underrätta hans hemlands konsulat om frihetsberövandet *samt* vidarebefordra meddelanden från honom till konsulatet.

När en utlänning har berövats friheten *skall* han utan dröjsmål upplysas om sin rätt att begära att konsulatet *skall* underrättas om frihetsberövandet och om sina möjligheter att få meddelanden till konsulatet vidarebefordrade.

Föreslagen lydelse

1 §

Om en utlänning berövas friheten efter beslut av en myndighet, *ska* den som ansvarar för verkställigheten av beslutet på begäran av utlänningen utan dröjsmål underrätta hans *eller hennes* hemlands konsulat om frihetsberövandet *och* vidarebefordra meddelanden från honom *eller henne* till konsulatet.

När en utlänning har berövats friheten *ska* han *eller hon* utan dröjsmål upplysas om sin rätt att begära att konsulatet *ska* underrättas om frihetsberövandet och om sina möjligheter att få meddelanden till konsulatet vidarebefordrade. *Om en utlänning har berövats friheten med anledning av misstanke om brott, ska en sådan upplysning lämnas skriftligen på ett språk som han eller hon förstår. Han eller hon har rätt att behålla den skriftliga informationen så länge frihetsberövandet varar.*

Denna lag träder i kraft den 1 juni 2014.

¹ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/13/EU av den 22 maj 2012 om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden (EUT L 142, 1.6.2012, s. 1, Celex 32010L0064).

2.3 Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Prop. 2013/14:157

Häri genom föreskrivs¹ i fråga om offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) att 10 kap. 3 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 kap.

3 §

Sekretess hindrar inte att en enskild eller en myndighet som är part i ett mål eller ärende hos domstol eller annan myndighet och som på grund av sin partsställning har rätt till insyn i handläggningen, tar del av en handling eller annat material i målet eller ärendet. En sådan handling eller ett sådant material får dock inte lämnas ut till parten i den utsträckning det av hänsyn till allmänt eller enskilt intresse är av synnerlig vikt att sekretessbelagd uppgift i materialet inte röjs. I sådana fall ska myndigheten på annat sätt lämna parten upplysning om vad materialet innehåller i den utsträckning det behövs för att parten ska kunna ta till vara sin rätt och det kan ske utan allvarlig skada för det intresse som sekretessen ska skydda.

Sekretess hindrar aldrig att en part i mål eller ärende tar del av dom eller beslut i målet eller ärendet. Inte heller innebär sekretess begränsning i en parts rätt enligt rättegångsbalken att få del av alla omständigheter som läggs till grund för avgörande av mål eller ärende.

Sekretess hindrar aldrig att en part i *ett* mål eller ärende tar del av *en* dom eller *ett* beslut i målet eller ärendet. Inte heller innebär sekretess *någon* begränsning i en parts rätt enligt rättegångsbalken att få del av alla omständigheter som läggs till grund för avgörande *i ett* mål eller ärende.

Om det i lag finns bestämmelser som avviker från första eller andra stycket gäller de bestämmelserna.

Denna lag träder i kraft den 1 juni 2014.

¹ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/13/EU av den 22 maj 2012 om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden (EUT L 142, 1.6.2012, s. 1, Celex 32010L0064).

3 Ärendet och dess beredning

Den 30 november 2009 antog Europeiska unionens råd en resolution om en färdplan för att stärka misstänkta eller åtalade personers processuella rättigheter vid straffrättsliga förfaranden (EUT C 295, 4.12.2009, s. 1). Som ett led i den färdplanen antog Europaparlamentet och Europeiska unionens råd den 22 maj 2012 direktivet 2012/13/EU om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden (EUT L 142, 1.6.2012, s. 1, Celex 32012L0013; direktivet). Direktivet innehåller minimiregler som ska garantera att en misstänkt informeras om sina processuella rättigheter och om anklagelsen som riktas mot honom eller henne. Det innehåller också minimiregler om rätten för en misstänkt att få tillgång till material som rör målet. Direktivet, som trädde i kraft den 21 juni 2012, ska vara genomfört i medlemsstaterna senast den 2 juni 2014. Direktivet bifogas som *bilaga 1*.

I departementspromemorian Genomförande av Europaparlamentets och rådets direktiv om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden (Ds 2013:18; promemorian) görs en analys av vilka författningsändringar som ett genomförande av direktivet kan föranleda. Promemorians sammanfattning och författningsförslag finns i *bilagorna 2 och 3*. Promemorian har remissbehandlats och en förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 4*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Justitiedepartementet (Ju2013/2009/Å).

I denna proposition behandlar regeringen de lagförslag i departementspromemorian som är föranledda av genomförandet av direktivet om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden.

Lagrådet

Regeringen beslutade den 16 januari 2014 att inhämta Lagrådets yttrande över de lagförslag som finns i *bilaga 5*. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 6*.

Regeringen återkommer till Lagrådets synpunkt i avsnitt 6.1. I förhållande till lagrådsremissens lagförslag har några språkliga ändringar gjorts.

4 Europaparlamentets och rådets direktiv om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden

Den nämnda resolutionen om en färdplan för att stärka misstänkta eller tilltalade personers processuella rättigheter vid straffrättsliga förfaranden antogs under det svenska ordförandeskapet. Färdplanen, som ska genomföras stegvis, omfattar åtgärder avseende rätten till översättning och tolkning (åtgärd A), rätten till information om rättigheter och information om anklagelsen (åtgärd B), rätten till juridisk rådgivning och

rättshjälp (åtgärd C), rätten till kommunikation med släktingar, arbetsgivare och konsulära myndigheter (åtgärd D) samt särskilda skyddsåtgärder för utsatta misstänkta eller tilltalade personer (åtgärd E).

Det aktuella direktivet rör åtgärd B i färdplanen. Direktivet fastställer gemensamma minimiregler när det gäller information om rättigheter och om anklagelsen till misstänkta personer i straffrättsliga förfaranden samt när det gäller vilket material dessa personer ska ha rätt att få tillgång till. Nedan följer en kort beskrivning av direktivets bestämmelser.

Syfte

Syftet med direktivet är enligt artikel 1 att fastställa bestämmelser om rätt för misstänkta eller tilltalade att få information om sina rättigheter vid straffrättsliga förfaranden och om anklagelsen mot dem. Direktivet fastställer även rätten för personer som är föremål för en europeisk arresteringsorder att få information om sina rättigheter.

Tillämpningsområde

I artikel 2 anges direktivets tillämpningsområde. Direktivet ska vara tillämpligt från den tidpunkt då någon underrättas av en medlemsstats behöriga myndigheter om att han eller hon är misstänkt eller tilltalad för att ha begått ett brott fram till dess att förfarandena har avslutats. Med att ett förfarande har avslutats ska enligt direktivet förstås det slutliga avgörandet i frågan om den misstänkte eller tilltalade har begått brottet.

Enligt artikel 2.2 undantas från direktivets tillämpningsområde förfaranden där det i en medlemsstat föreskrivs att en påföljd för mindre förseelser kan åläggas av en annan myndighet än en brottmålsdomstol och beslutet att ålägga en sådan påföljd kan överklagas till en brottmålsdomstol. Vid sådana förfaranden ska direktivet endast tillämpas på förfaranden vid brottmålsdomstolen efter ett sådant överklagande.

Rätten att bli informerad om rättigheter

I artikel 3 anges vilka processuella rättigheter som medlemsstaterna ska vara skyldiga att informera misstänkta eller tilltalade om. För att rättigheterna ska kunna utövas på ett effektivt sätt ska medlemsstaterna utan dröjsmål vara skyldiga att informera om hur dessa tillämpas enligt nationell rätt. Följande rättigheter räknas upp i direktivet:

- Rätten till tillgång till försvarare.
- Rätten till kostnadsfri juridisk rådgivning och villkoren för att erhålla sådan.
- Rätten att bli underrättad om anklagelsen.
- Rätten till tolkning och översättning.
- Rätten att tåga.

Enligt artikel 3.2 ska informationen tillhandahållas muntligen eller skriftligen, på ett enkelt och lättillgängligt språk, med beaktande av utsatta misstänkta eller tilltalades särskilda behov. I ingressen till direktivet förtydligas att särskild hänsyn bör tas till personer som bl.a. på grund av sin ungdom eller sitt psykiska eller fysiska tillstånd inte kan förstå innehållet i eller betydelsen av informationen (ingresspunkt 26).

Rättighetsinformation i samband med frihetsberövanden

Artikel 4 reglerar vilka processuella rättigheter den som anhålls eller häktas ska informeras skriftligen om. Den anhållne eller häktade ska ges tillfälle att läsa rättighetsinformationen och ska ha rätt att behålla den under hela frihetsberövandet. De processuella rättigheter som medlemsstaterna ska vara skyldiga att informera den anhållne eller häktade skriftligen om är dels de rättigheter som räknas upp i artikel 3, dels följande:

- Rätten att få tillgång till material som rör målet.
- Rätten att få konsulära myndigheter och en annan person underrättade.
- Rätten att få tillgång till akut sjukvård.
- Det högsta antal timmar eller dagar en misstänkt eller tilltalad kan hållas frihetsberövad innan han eller hon ställs inför en rättslig myndighet.

Rättighetsinformationen ska även innehålla grundläggande information om eventuella möjligheter, enligt nationell rätt, att angripa anhållandets laglighet, få till stånd en förnyad prövning av häktningsbeslutet eller begära tillfällig frigivning.

Rättighetsinformationen ska skrivas på ett enkelt och lättillgängligt språk som den misstänkte eller tilltalade förstår. Om rättighetsinformationen inte finns tillgänglig på lämpligt språk ska den misstänkte eller tilltalade underrättas om sina rättigheter muntligen på ett språk som han eller hon förstår. Skriftlig rättighetsinformation ska därefter utan onödigt dröjsmål ges till den misstänkte eller tilltalade på ett språk som han eller hon förstår.

Av artikel 5 framgår att den som frihetsberövats som ett led i verkställigheten av en europeisk arresteringsorder utan dröjsmål ska erhålla skriftlig information, avfattad på ett enkelt och lättillgängligt språk, om sina rättigheter enligt den lagstiftning som genomför rambeslutet 2002/584/RIF om en europeisk arresteringsorder och överlämnande mellan medlemsstaterna, för Sveriges del lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder.

Rätten att bli informerad om anklagelsen

Enligt artikel 6 ska medlemsstaterna se till att misstänkta och tilltalade erhåller information om den brottsliga gärning som de är misstänkta eller anklagade för. Informationen, som ska tillhandahållas utan dröjsmål, ska vara så utförlig som krävs för att säkerställa ett rättvist förfarande och ett effektivt utövande av rätten till försvar.

Den som anhållits eller häktats ska informeras om skälen till frihetsberövandet, inbegripet vilken brottslig gärning som han eller hon misstänks ha begått.

Utförlig information om anklagelsen ska tillhandahållas senast när de sakförhållanden som ligger till grund för anklagelsen lämnas in till en domstol. Informationen ska innehålla uppgift om brottets art, brottsrubriceringen liksom det sätt på vilket den tilltalade varit delaktig i brottet. Om det krävs för att ett rättvist förfarande ska kunna säkerställas,

Rätten att få tillgång till material som rör målet

När en person anhålls eller häktas under något skede av ett straffrättsligt förfarande ska medlemsstaterna enligt artikel 7.1 se till att handlingar som rör det specifika målet, som är i de behöriga myndigheternas besittning och som är väsentliga för att i enlighet med nationell rätt effektivt kunna angripa anhållandets eller häktningsbeslutets laglighet, görs tillgängliga för frihetsberövade personer eller för deras försvarare.

Enligt artikel 7.2 ska medlemsstaterna, för att garantera ett rättvist förfarande, säkerställa att misstänkta och tilltalade eller deras försvarare ges tillgång till all bevisning som är i behöriga myndigheters besittning, så att de kan förbereda sitt försvar. Sådant material ska enligt artikel 7.3 göras tillgängligt inom rimlig tid och senast när de sakförhållanden som ligger till grund för anklagelsen lämnas in till domstol för avgörande. Om de behöriga myndigheterna kommer i besittning av ytterligare bevisning ska också denna göras tillgänglig inom rimlig tid, så att den kan beaktas.

Under förutsättning att det inte påverkar rätten till en rättvis rättegång, kan med undantag från vad som sägs i artikel 7.1 om sådant material som enligt direktivet ska göras tillgängligt för frihetsberövade personer tillgång till visst material under vissa förutsättningar vägras. Det kan enligt artikel 7.4 ske om ett tillgängliggörande av materialet kan innebära ett allvarligt hot mot en annan persons liv eller grundläggande rättigheter, om ett vägrat tillgängliggörande är nödvändigt för att skydda ett viktigt allmänintresse, t.ex. att en pågående utredning skulle kunna påverkas, eller om ett tillgängliggörande riskerar att allvarligt skada den inre säkerheten i den medlemsstat där det straffrättsliga förfarandet inleddes. Ett beslut att vägra tillgång till visst material i enlighet med det ovan angivna ska fattas av en rättslig myndighet eller åtminstone kunna bli föremål för rättslig prövning.

Att ta del av sådant material som avses i artikel 7 ska vara kostnadsfritt. Det finns emellertid inget hinder mot att avgifter föreskrivs för kopior från ärendeakten eller för portokostnader för att skicka material till misstänkta och tilltalade eller deras försvarare.

Kontroll och rättsmedel

I artikel 8 anges att medlemsstaterna ska se till att det antecknas i enlighet med nationell rätt när information enligt artiklarna 3–6 i direktivet lämnas till misstänkta eller tilltalade. Medlemsstaterna ska också se till att misstänkta och tilltalade eller deras försvarare har rätt att, enligt förfarandena i nationell rätt, angripa en eventuell underlåtenhet eller vägran från de behöriga myndigheternas sida att tillhandahålla information i enlighet med direktivet. Det ställs emellertid inget krav på medlemsstaterna att ha ett specifikt förfarande för överklagande eller ett klagomålsförfarande inom ramen för vilket en sådan underlåtenhet eller vägran kan angripas (ingresspunkt 36).

Artiklarna 9–14 innehåller bestämmelser om bl.a. utbildning, upprätthållande av skyddsnivå, införlivande, kommissionens rapporterings-skyldighet till Europaparlamentet och rådet samt ikraftträdande. Direktivet ska vara genomfört i medlemsstaterna senast den 2 juni 2014.

5 Huvuddragen i nuvarande ordning

Information om vissa processuella rättigheter

I artikel 6 i den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) fastställs ett antal grundläggande rättigheter för enskilda under förundersökningar och vid handläggning av brottmål i domstol. Det gäller bl.a. rätten till en rättvis rättegång i artikel 6.1, rätten för den som blivit anklagad för brott att betraktas som oskyldig till dess att skulden lagligen fastställts i artikel 6.2 och rätten att få tillräcklig tid och möjlighet att förbereda sitt försvar i artikel 6.3 b. Sådana grundläggande rättigheter garanteras i ett svenskt förfarande under en förundersökning och vid handläggning av brottmål i domstol genom att den som misstänks för brott tillförsäkras ett antal i lagtext mer preciserade processuella rättigheter. Som exempel kan nämnas rätten för den som misstänks för brott att anlita försvarare (21 kap. 3 § RB) och att offentlig försvarare under vissa förutsättningar kan förordnas (21 kap. 3 a § RB), rätten att bli underrättad om misstanken (23 kap. 18 § RB), rätten till tolkning (5 kap. 6 § RB) och översättning (33 kap. 9 § RB) samt rätten att få insyn i det material som rör målet (23 kap. 18 § RB).

Även om den som misstänks för brott kan göra gällande ett antal processuella rättigheter, så saknas det i allmänhet någon skyldighet för t.ex. polis och åklagare att aktivt upplysa den misstänkte om dessa rättigheter. Om den misstänkte undrar hur det förhåller sig ligger det emellertid i sakens natur att han eller hon bör upplysas om sina rättigheter. Rätten till en rättvis rättegång enligt artikel 6 Europakonventionen upprätthålls annars inte.

Vissa processuella rättigheter finns det emellertid en uttrycklig skyldighet att underrätta den misstänkte om även enligt gällande rätt. Enligt 12 § förundersökningskungörelsen (1947:948) (FUK) ska den som är skäligen misstänkt för brott, i samband med underrättelsen om misstanke, underrättas om att han eller hon redan under förundersökningen har rätt att anlita försvarare och att offentlig försvarare under vissa förutsättningar kan förordnas. Det finns vidare en uttrycklig skyldighet, enligt 1 § andra stycket lagen (1989:152) om underrättelseskyldighet m.m. när utlänningar är berövade friheten, att upplysa en utlänning som har frihetsberövats om rätten att begära att hans eller hennes hemlands konsulat underrättas om frihetsberövandet och om möjligheterna att få meddelanden till konsulatet vidarebefordrade. Det kan också nämnas att 2 § häktesförordningen (2010:2011) som är tillämplig när någon är häktad, anhållen eller gripen

på grund av misstanke om brott anger att varje intagen ska, i anslutning till att han eller hon tas in i förvaringslokal, informeras om verkställighetens innebörd på ett språk som han eller hon förstår. Vad som avses med den informationsskyldigheten tydliggörs i Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd för häkte, KVFS 2011:2 10 §, där det anges bl.a. att en intagen ska, i anslutning till att han eller hon tas in i häkte, informeras om de rättigheter och skyldigheter som han eller hon har samt om det inte är obehövligt med hänsyn till frihetsberövandets karaktär och varaktighet om häktets sjukvårdsverksamhet. Som framgår är informationsskyldigheten enligt häktesförordningen snarast inriktad på den information som kriminalvården tillhandahåller om verkställigheten och behandlingen av den intagne och inte på sådan information om processuella rättigheter som polisen ger i samband med ett frihetsberövande.

Information om anklagelsen

Då en förundersökning kommit så långt att någon skäligen kan misstänkas för brottet ska enligt 23 kap. 18 § RB den misstänkte i samband med att det hålls förhör med honom eller henne underrättas om misstanken. En sådan underrättelse bör innehålla så konkreta uppgifter som möjligt om vad misstanken omfattar, dvs. i princip vilken eller vilka gärningar som avses (JO 1989/90 s. 60 och Per Olof Ekelöf m.fl., Rättegång V, 2010, s. 134).

Har den misstänkte gripits eller anhållits ska han eller hon enligt 24 kap. 9 § RB få besked om det brott som han eller hon är misstänkt för samt grunden för frihetsberövandet. Åklagaren ska vidare enligt 24 kap. 14 § RB vid en häktningförhandling ange de omständigheter som häktningssyrkandet grundas på. När häktningförhandlingen har avslutats ska rätten enligt 24 kap. 16 § RB omedelbart meddela beslut i häktningsfrågan. Att det av häktningsbeslutet ska framgå de skäl som beslutet grundas på följer av bestämmelserna i 30 kap. RB.

Innan åklagaren beslutar i fråga om åtal ska den misstänkte enligt 23 kap. 18 § RB få tillfälle att ta del av utredningsmaterialet och få skäligen råd om att ange vilken utredning han eller hon anser önskvärd eller nödvändig. Det följer dessutom av 23 kap. 21 § fjärde stycket RB att den misstänkte eller försvararen har rätt att få del av förundersökningsprotokollet så snart åtal har beslutats. Den enskildes rätt att få information om åtalet garanteras vidare genom domstolens skyldighet enligt 45 kap. 9 § RB att, under förutsättning att stämningssökan inte avvisas, utfärda stämning.

Om det under förundersökningen dyker upp nya brottsmisstankar eller om dessa ändras är polis och åklagare skyldiga att informera om sådana ändringar. Detta följer av skyldigheten att informera om brottsmisstanken (jfr JO 1981/82 s. 65). Att domstolen inte får döma över andra gärningar än sådana som åklagaren väckt åtal för, eller som enligt lag får upptas direkt av rätten, följer av 30 kap. 3 § RB.

Kontroll och rättsmedel när det gäller tillhandahållandet av information om processuella rättigheter och om anklagelsen

Det ska i förundersökningsprotokollet antecknas med angivande av tid och plats vilka åtgärder som vidtas under förundersökningen. Det ska vidare antecknas bl.a. att anhörig eller annan närstående har underrättats om ett frihetsberövande samt att den misstänkte har underrättats om att han eller hon är skäligen misstänkt för brott (20 § FUK).

En misstänkt som anser att han eller hon inte rätteligen har underrättats om misstanke eller som exempelvis inte har upplysts om sin rätt till försvarare kan framföra sitt missnöje hos högre åklagare, jfr 7 kap. 5 § RB. Det finns självfallet också möjlighet för en enskild att vända sig till t.ex. JO med klagomål om att en brottsutredande myndighet inte på ett riktigt sätt fullgjort sina skyldigheter i dessa avseenden.

Rätt att få tillgång till material som rör målet

Så snart någon har underrättats om att han eller hon är skäligen misstänkt för brott inträder enligt 23 kap. 18 § RB en fortlöpande rätt för den misstänkte och hans eller hennes försvarare att, i den mån det kan ske utan men för utredningen, ta del av vad som har förekommit vid förundersökningen. Det är förundersökningsledaren som avgör vilka uppgifter som kan lämnas till den misstänkte utan att utredningen riskerar att påverkas menligt. Den misstänkte och hans eller hennes försvarare ska enligt 23 kap. 18 § RB underrättas om sin rätt att ta del av vad som har förekommit vid undersökningen och få skäligt rådrum för att ange vilken utredning de anser vara nödvändig.

En rätt att få kopior av förundersökningsmaterialet får den misstänkte först i samband med åtalsbeslutet. Detta regleras i 23 kap. 21 § fjärde stycket RB där det anges att den misstänkte eller försvararen har rätt att på begäran få en kopia av förundersökningsprotokollet så snart åtal har beslutats. Om en offentlig försvarare har förordnats ska ett förundersökningsprotokoll skickas till denne även utan någon särskild begäran.

När en domstol tar del av utredningsmaterial under förundersökningsstadiet ser reglerna om den misstänktes rätt till insyn delvis annorlunda ut än när utredningsmaterialet hanteras enbart av en brottsutredande myndighet. Det finns t.ex. inga uttryckliga bestämmelser om kommunikation av handlingar som ges in till domstol vid häktningsförhandlingar under förundersökningsstadiet och det är inte uttryckligen reglerat vad domstolen får eller inte får ta hänsyn till vid sin prövning av häktningsfrågan. Rätten att ta del av det material som ligger till grund för en domstols avgörande anses emellertid även utan uttryckligt stöd vara en grundläggande rättighet (Thomas Bring och Christian Diesen, Förundersökning, 2009, s. 586 och SOU 2010:14 s. 300). Dessutom har Europadomstolen ansett det vara en kränkning av artikel 5.4 Europakonventionen att åklagare och domstol haft tillgång till aktmaterial som försvaret vägrats tillgång till; information som är väsentlig för häktningsfrågan måste i lämplig form göras tillgänglig för försvararen (Europadomstolens avgöranden den 13 februari 2001 i mål Garcia Alva mot Tyskland, no. 23541/94, Lietzow mot Tyskland, no. 24479/94, ECHR 2001-I, och Schöps mot Tyskland, no. 25116/94, ECHR 2001-I). En rätt

till partsinsyn när det gäller handlingar som ligger till grund för ett häkningsbeslut kan alltså även härledas från Europakonventionen.

Inte heller när åtal har väckts finns det några uttryckliga bestämmelser i rättegångsbalken vare sig om en tilltalads rätt till insyn i brottmålsprocessen eller om rätten att få del av processmaterial eller annat aktmaterial i ett mål eller ärende vid domstol. Däremot anses det följa av grunderna för rättegångsbalken att en tilltalad har en sådan rätt till insyn. Det följer således bl.a. av principerna om muntlighet och omedelbarhet. Därutöver finns det ett flertal bestämmelser som mer indirekt ger en rätt till partsinsyn. Exempelvis ska den som är tilltalad alltid kallas till en förhandling (45 kap. 13 och 15 §§ RB) och om en huvudförhandling har hållits får domen bara grundas på vad som har förekommit vid förhandlingen (30 kap. 2 § RB). Av betydelse för om en tilltalad har rätt till insyn i brottmålsprocessen är också principen om ett kontradiktoriskt förfarande som är en hörnsten i den rätt till en rättvis rättegång som framgår av Europakonventionen. Det kontradiktoriska förfarandet syftar till att båda parter ska få kännedom om allt material i processen. Europadomstolen har emellertid framhållit att principen inte är undantagslös och att undantag får göras om det finns motstående intressen av tillräcklig styrka, t.ex. nationell säkerhet, behovet av att skydda vittnen eller hemlighålla polisens spaningsmetoder. Om undantag görs måste försvarets intressen tillgodoses på annat lämpligt sätt (Hans Danelius, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis, 4:e uppl., 2012, s. 261).

Sammanfattningsvis kan det konstateras att det finns en rätt till insyn för den tilltalade i brottmålsprocessen. Denna rätt till insyn kan härledas både från rättegångsbalken och från Europakonventionen.

Att det finns en rätt enligt rättegångsbalken eller annars enligt allmänna rättsgrundsatser att ta del av utredningsmaterial utesluter inte att det kan finnas hinder mot att få ut vissa uppgifter. Det är inte ovanligt att det i förundersökningar förekommer uppgifter som omfattas av särskilda sekretessbestämmelser i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) (OSL). Det kan vara fråga om t.ex. utrikessekretess (15 kap. 1 § OSL), försvarssekretess (15 kap. 2 § OSL), sekretess till skydd för underrättelseverksamhet (18 kap. 2 § OSL) och sekretess för skyddade personuppgifter (21 kap. 3 § OSL). Som anges ovan har Europadomstolen i sin praxis medgett att partsinsynen i vissa fall begränsas på grund av andra intressen. I svensk rätt regleras hur konflikten ska lösas mellan den rätt till insyn i ett mål eller ärende som en part kan ha enligt lag eller allmänna rättsgrundsatser och den sekretess som kan gälla enligt bestämmelser i offentlighets- och sekretesslagen i den s.k. kollisionsbestämmelsen i 10 kap. 3 § OSL. Enligt bestämmelsen hindrar sekretess inte att en part i ett mål eller ärende hos domstol eller annan myndighet och som på grund av sin partsställning har rätt till insyn i handläggningen tar del av en handling eller annat material i målet eller ärendet. Sådant material får dock inte lämnas ut om det av hänsyn till något allmänt eller enskilt intresse är av synnerlig vikt att sekretessbelagd uppgift i materialet inte röjs. Sekretess kan emellertid aldrig hindra att en part tar del av dom eller beslut i ärendet och det får inte heller på grund av sekretess göras någon begränsning i en parts rätt enligt rättegångsbalken

Prop. 2013/14:157 att få del av alla omständigheter som läggs till grund för avgörande av mål eller ärende.

Prövning av begränsningar i den misstänktes insyn i förundersökningsmaterial

Om en misstänkt under en pågående förundersökning begär att få ta del av utredningsmaterial är det förundersökningsledaren som prövar om uppgifter kan lämnas till den misstänkte utan men för utredningen. Ett beslut från förundersökningsledaren om att begränsa den misstänktes rätt till insyn kan inte överklagas enligt något särskilt förfarande i rättegångsbalken. Däremot torde det finnas en möjlighet för den misstänkte att begära s.k. överprövning hos högre åklagare enligt 7 kap. 5 § RB.

Om det däremot är en tingsrätt som har beslutat att inte lämna ut en handling i ett brottmål eller i ett ärende under förundersökningsstadiet ska beslutet överklagas hos hovrätten. Då gäller enligt 6 kap. 10 § OSL bestämmelserna i rättegångsbalken om överklagande av beslut. Det krävs dock inte prövningstillstånd för att hovrätten ska pröva tingsrättens beslut.

6 Genomförande av direktivet om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden

6.1 Allmänt om hur direktivet ska genomföras i svensk rätt

Regeringens bedömning: Det krävs ett fåtal lagändringar och ett antal förordningsändringar för att genomföra direktivet i svensk rätt. I övriga delar uppfyller gällande rätt åtagandena i direktivet.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: En klar majoritet av remissinstanserna instämmer i eller har inga invändningar mot promemorians bedömning av i vilka delar det krävs lagändringar för att tillgodose direktivets krav. Ingen remissinstans invänder mot promemorians förslag att i förordning författningsreglera huvuddelen av de rättigheter misstänkta ska informeras om i ett förundersökningsförfarande. Flera remissinstanser har emellertid synpunkter på enskildheter i de föreslagna förordningsändringarna.

Skälen för regeringens bedömning: Direktivet om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden är, liksom andra EU-direktiv, bindande för medlemsstaterna med avseende på de resultat som ska uppnås.

I syfte att kartlägga vilka eventuella åtgärder som behöver vidtas för att Sverige ska uppfylla åtagandena i direktivet har promemorian Genomförande av Europaparlamentets och rådets direktiv om rätten till informa-

tion vid straffrättsliga förfaranden (Ds 2013:18) upprättats inom Regeringskansliet. I promemorian görs bedömningen att gällande rätt i flera delar uppfyller de krav som ställs i direktivet. Det gäller bl.a. i fråga om rätten till information om anklagelsen (artikel 6) och rätten att få tillgång till bevisning sedan åtal väckts (artiklarna 7.2 och 7.3). Regeringen gör inte någon annan bedömning än vad som görs i promemorian i dessa delar. För att tillgodose direktivets krav bör det emellertid som föreslås i promemorian regleras vilka processuella rättigheter en misstänkt ska informeras om och när det bör ske. Det finns inte något krav på att detta sker i lag. Regeringen avser därför i förordning meddela föreskrifter om sådana skyldigheter för myndigheterna. De synpunkter som remissinstanserna lämnat på promemorian förslag till förordningstext kommer att beaktas inom ramen för det arbetet.

I promemorian görs vidare bedömningen att det krävs vissa lagändringar för att tillgodose direktivets krav. Regeringen delar den bedömningen. De närmare övervägandena i fråga om dessa lagändringar redovisas i avsnitten 6.2 och 6.3.

Lagrådet har angett att Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen har konstaterat att förfarandet för uttagande av skattetillägg har ansetts vara straffrättsligt vid en tillämpning av vissa artiklar i Europakonventionen och Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (NJA 2013 s. 502 och HFD 2013 ref. 71). Lagrådet har vidare uppgett att de bedömningar som gjordes före domstolarnas avgöranden inte utan vidare kan läggas till grund för ett ställningstagande till frågan om det nu aktuella direktivets tillämpningsområde. Enligt Lagrådet innebär avsaknaden av analys av det nya rättsläget att det inte finns tillräckligt underlag för att bedöma om förslagen fullt ut genomför direktivet.

Det nu aktuella direktivet utgör åtgärd B i färdplanen för att stärka misstänkta eller tilltalade personers processuella rättigheter vid straffrättsliga förfaranden. I samband med genomförandet av det direktiv som motsvarar åtgärd A i färdplanen (rätten till tolkning och översättning) uttalade regeringen att ingenting i det direktivets utformning tydde på att avsikten hade varit att direktivet skulle vara tillämpligt även på administrativa förfaranden. Mot den bakgrunden drog regeringen slutsatsen att direktivet inte kunde anses omfatta administrativa förfaranden såsom t.ex. körkortsingripanden och uttag av skattetillägg (prop. 2012/13:132 s. 15–16).

Redan vid tiden för genomförandet av direktivet om tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden var rättsläget sådant att skattetillägg ansågs ha straffrättslig karaktär vid en tillämpning av vissa artiklar i Europakonventionen (NJA 2004 s. 510 I och II samt NJA 2010 s. 168 I och II.) De ovan nämnda avgörandena medför därmed inte att det finns anledning att nu göra en annan bedömning av tillämpningsområdet för det nu aktuella direktivet än den som gjordes i samband med genomförandet av direktivet om tolkning och översättning.

6.2 Information som ska ges vid vissa frihetsberövanden på grund av misstanke om brott

Regeringens förslag: En utlänning som frihetsberövas med anledning av misstanke om brott ska få skriftlig information om sin rätt att få sitt hemlands konsulat underrättat om frihetsberövandet. Informationen ska ges på ett språk som den misstänkte förstår och han eller hon ska ha rätt att behålla den skriftliga informationen så länge frihetsberövandet varar.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna, däribland *Stockholms tingsrätt*, *Justitiekanslern*, *Rikspolisstyrelsen* och *Juridiska fakulteten vid Stockholms universitet*, tillstyrker eller har inga invändningar mot promemorians förslag. Flera remissinstanser lämnar synpunkter som inte endast rör informationen om rätten att kontakta sitt hemlands konsulat, utan också andra mer övergripande frågor kopplade till den rättighetsinformation som ska ges vid vissa frihetsberövanden. Några remissinstanser, bl.a. *Jönköpings tingsrätt*, *Åklagarmyndigheten* och *Kriminalvården*, framhåller således vikten av att tydliggöra vem som ansvarar för att information ges till den frihetsberövade. *Riksdagens ombudsmän (JO)* anmärker att, eftersom ett frihetsberövande är ett allvarligt ingrepp i den personliga friheten, informationsskyldigheten bör omfatta även brottsmisstänkta som frihetsberövas genom ett gripande utan föregående anhållningsbeslut och den som kan misstänkas för brott och därför är skyldig att kvarstanna för förhör. *Ekobrottsmyndigheten* och *Sveriges advokatsamfund* påtalar att det bör förtydligas vid vilken tidpunkt informationen ska ges. Enligt *Ekobrottsmyndigheten* vore det av värde för den praktiska tillämpningen om det närmare klargörs om det normalt är tillräckligt att den skriftliga informationen lämnas över när den misstänkte förhörs enligt 24 kap. 8 § RB. Sveriges advokatsamfund anser att den i direktivet angivna tidpunkten ”utan dröjsmål” är allt för oprecis och förordar i stället att det anges att rättigheterna ska tillhandahållas genast. *Kammarrätten i Stockholm* föreslår att det förtydligas dels att informationen också ska ges muntligen där det är särskilt påkallat t.ex. på grund av funktionshinder, dels att den som är föremål för misstanken ska ha möjlighet att behålla ”den skriftliga” informationen.

Skälen för regeringens förslag

Information om rätten att underrätta konsulära myndigheter

Direktivet föreskriver i artikel 4.2 b att den som anhålls eller häktas skriftligen ska informeras om sin rätt att enligt nationell rätt underrätta konsulära myndigheter.

Enligt 1 § första stycket lagen (1989:152) om underrättelseskyldighet m.m. när utlänningar är berövade friheten, har den utlänning som frihetsberövas rätt att utan dröjsmål underrätta sitt hemlands konsulat om frihetsberövandet och att vidarebefordra meddelanden från sig till

konsulatet. I paragrafens andra stycke regleras att utlännings utan dröjsmål ska upplysas om sin rätt att begära att konsulatet underrättas om frihetsberövandet och om sina möjligheter att få meddelanden till konsulatet vidarebefordrade. I denna del uppfyller gällande ordning direktivet såtillvida att det finns en uttrycklig skyldighet att upplysa den som anhålls eller häktas om rätten att kontakta sitt hemlands konsulat. Direktivet föreskriver emellertid också att upplysningen ska lämnas skriftligen på ett språk som den misstänkte förstår och att han eller hon ska ha rätt att behålla informationen under hela frihetsberövandet. Några sådana krav finns inte enligt gällande ordning och det bör därför enligt regeringen göras ett tillägg i regleringen med den innebörden. Då skyldigheten att upplysa den frihetsberövade om hans eller hennes rätt i detta avseende redan är reglerad i lag och då det är fråga om en sådan rätt till information som endast tillkommer utlännings, är det enligt regeringen rimligt att detta tillägg regleras i den nämnda lagen och inte i förordning. Inom den aktuella lagens tillämpningsområde faller emellertid även en mängd andra frihetsberövanden än sådana som sker på grund av misstanke om brott, bl.a. sådana kortvariga frihetsberövanden som kan ske enligt t.ex. lagen (1976:511) om omhändertagande av berusade personer (prop. 1988/89:74 s. 19–21). I många av dessa situationer är det inte rimligt att begära att den frihetsberövade skriftligen underrättas om sin rätt att kontakta sitt hemlands konsulat. Kravet på att den misstänkte ska informeras skriftligen på ett språk som han eller hon förstår och ha rätt att behålla informationen under hela frihetsberövandet bör därför endast gälla vid sådana frihetsberövanden som sker på grund av misstanke om brott. Den skriftliga informationen bör ingå i den rättighetsinformation som polis och åklagare enligt direktivet utan dröjsmål ska lämna till anhållna eller häktade.

Närmare om informationsskyldigheten

I promemorian föreslås att den skriftliga information som enligt direktivet ska ges i samband med att en misstänkt anhålls eller häktas ska tillhandahållas utan dröjsmål. Detta överensstämmer med regleringen i 1 § andra stycket lagen (1989:152) om underrättelseskyldighet m.m. när utlännings är berövade friheten enligt dess nuvarande lydelse. Några remissinstanser, bl.a. *Ekobrottsmyndigheten* och *Sveriges advokatsamfund*, efterfrågar emellertid tydligare riktlinjer för när informationen ska ges. Enligt regeringen är det dock inte möjligt att såsom Ekobrottsmyndigheten föreslår som allmän utgångspunkt konstatera att det är tillräckligt att den skriftliga informationen lämnas över när den misstänkte förhörs enligt 24 kap. 8 § RB. Enligt den bestämmelsen ska den misstänkte förhöras så snart som möjligt efter gripandet. Denna tidpunkt sammanfaller säkerligen i praktiken många gånger med tidpunkten för när information om rättigheter ska tillhandahållas, men om förhöret av någon anledning inte kan hållas omedelbart är det enligt regeringen inte förenligt med direktivets krav att vänta med att tillhandahålla rättighetsinformationen. Det är angeläget att den som har frihetsberövats snarast möjligt underrättas om sina rättigheter för att dessa ska kunna utövas på ett effektivt sätt. I linje med detta är det inte alltid nödvändigt att avvakta ett anhållningsbeslut innan sådan

Prop. 2013/14:157 information lämnas till den frihetsberövade. Det kan emellertid möta praktiska svårigheter att i ett tidigare skede, t.ex. i samband med ett polisingripande, behöva tillhandahålla skriftlig rättighetsinformation. Direktivet kräver inte heller att skriftlig information ges i ett sådant tidigt skede. Något krav på skriftlighet innan anhållningsbeslutet fattats bör därför, trots *JO:s* påpekande, inte införas.

När det gäller frågan om vem som ska ansvara för att rättighetsinformation ges till den som frihetsberövas konstaterar regeringen att den som verkställer ett frihetsberövande har ett särskilt ansvar för att ombesörja att den misstänkte informeras om sina rättigheter (*JO* beslut 2012-11-30, dnr 3577-2011). Om det i det enskilda fallet är den som griper den misstänkte eller den som håller förhöret med honom eller henne enligt 24 kap. 8 § RB som tillhandahåller informationen beror emellertid på omständigheterna i det enskilda fallet. De närmare rutinerna för detta bör utarbetas av de brottsutredande myndigheterna. Det bör i sammanhanget också erinras om att förundersökningsledaren enligt 1 a § andra stycket FUK har ett övergripande ansvar för att den misstänktes rättigheter tillvaratas. Enligt regeringen är det således alltid oavsett om det är fråga om ett anhållnings- eller häkttningsbeslut de brottsutredande myndigheterna, och inte t.ex. domstolen eller Kriminalvården, som ansvarar för att den som frihetsberövats underrättas om sina processuella rättigheter.

Kammarrätten i Stockholm föreslår att det särskilt förtydligas att informationen också ska ges muntligen i de fall det är särskilt påkallat t.ex. på grund av den frihetsberövades funktionshinder. Om den misstänkte inte kan ta del av den skriftliga informationen måste han eller hon självfallet också informeras muntligen om sina rättigheter. Enligt regeringen följer emellertid detta numera av 23 kap. 16 § andra stycket RB.

6.3 Rätten att ta del av material vid frihetsberövande

Regeringens förslag: Det ska regleras i rättegångsbalken att den som anhålls eller häktas ska ha rätt att ta del av de omständigheter som ligger till grund för beslutet om anhållande eller häktning. Det ska anges i offentlighets- och sekretesslagen att sekretess inte innebär någon begränsning i denna rätt.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna, däribland *Riksdagens ombudsmän (JO)*, *Hovrätten för Västra Sverige*, *Stockholms tingsrätt*, *Domstolsverket*, *Ekobrottsmyndigheten* och *Säkerhetspolisen*, tillstyrker eller har inga invändningar mot promemorians förslag. *Helsingborgs tingsrätt* och *Åklagarmyndigheten* ifrågasätter användningen av uttrycket omständigheter i lagtexten. *Sveriges advokatsamfund* anser att det inte är tillräckligt att denna rättighet enbart omfattar skriftliga handlingar utan att även fotografier och andra dokument måste omfattas. Det är enligt samfundet också, särskilt inför

häktningsförhandling, avgörande att förhör och annat material som åklagaren hänför sig till skrivs ut omgående efter att bevisupptagningen slutförts så att bestämmelsen inte blir ett slag i luften. Två remissinstanser, *Justitiekanslern* och *Tullverket*, avstyrker promemorians förslag. Enligt *Justitiekanslern* framstår det som rimligt att förutsätta att artikel 7.1 i direktivet syftar till att säkerställa att medlemsstaterna vid straffrättsliga frihetsberövanden uppfyller de krav som följer av artikel 5.4 i Europakonventionen, och att direktivet i denna del i princip inte avser att ålägga medlemsstaterna några förpliktelser som går utöver de som följer av bestämmelsen i Europakonventionen. Eftersom den svenska regleringen får anses vara förenlig med artikel 5.4 i Europakonventionen torde det enligt *Justitiekanslern* inte finnas något behov av lagstiftning för att Sverige ska uppfylla sina förpliktelser enligt artikel 7.1 i direktivet. *Tullverket* anser att 23 kap. 18 § RB redan tillgodoser direktivets krav enligt artikel 7.1. Den misstänktes insyns rätt enligt allmänna rättsgrundsatser får dessutom anses gälla även vid användande av tvångsmedel under förundersökning. Den föreslagna bestämmelsen i 24 kap. 9 a § RB framstår därmed som obehövlig.

Skälen för regeringens förslag

Utgångspunkter

Enligt direktivets artikel 7.1 ska den som anhålls eller häktas, eller dennes försvarare, få tillgång till sådana handlingar som rör det specifika målet, som är i behöriga myndigheters besittning och som är väsentliga för att i enlighet med nationell rätt effektivt kunna angripa ett beslut om anhållande eller häktning. Detta ska gälla oavsett i vilket skede under det straffrättsliga förfarandet som den misstänkte anhålls eller häktas. Direktivet medger inte till skillnad från vad som är fallet när det gäller rätt att ta del av bevisning sedan åtal väckts att den frihetsberövades rätt till insyn i det material som är väsentligt för att i enlighet med nationell rätt effektivt kunna angripa anhållandets eller häktningsbeslutets laglighet begränsas. Detta framgår motsatsvis av artikel 7.4. Rätten till insyn i det materialet är med andra ord ovillkorlig.

En fråga som inställer sig är vad som avses med att handlingarna ska vara väsentliga för att effektivt kunna angripa ett beslut om anhållande eller häktning. Självfallet är det inte möjligt att effektivt kunna angripa ett sådant beslut om inte alla omständigheter som ligger till grund för beslutet är kända. *Justitiekanslern* invänder emellertid att det enligt gällande ordning inte är möjligt att, i den mening som avses i artikel 7.1 i direktivet och artikel 5.4 Europakonventionen, angripa lagligheten av ett anhållningsbeslut genom att hos domstol påkalla prövning av detta. En sådan prövning sker i stället per automatik vid den häktningsförhandling som måste äga rum inom en viss tidsfrist. Enligt *Justitiekanslern* uppfyller svensk rätt direktivets krav därför redan genom att den misstänkte vid häktningsförhandlingen har rätt att ta del av de omständigheter som ligger till grund för frihetsberövandet. Enligt regeringen är ett sådant synsätt svärförenligt med direktivets bakomliggande syften. Rätten att ta del av material i så god tid att ett effektivt utövande av rätten att få anhållandets eller häktningsbeslutets laglighet prövad syftar till att den som är frihetsberövad ska ges en reell

Prop. 2013/14:157 möjlighet att kunna försvara sig mot de misstankar som åklagaren presenterar vid en häktningsförhandling (jfr ingresspunkt 30). Att sådant material särskilt i mål med omfattande utredningsmaterial presenteras först i samband med häktningsförhandlingen gör dock i praktiken detta svårt för den misstänkte och försvararen. Den bedömningen förändras inte av att anhållningsbeslutet ska prövas vid en häktningsförhandling oavsett om den misstänkte begär det eller inte. Regeringen instämmer i att den svenska regleringen uppfyller Europakonventionens krav på skyndsamt handläggning. Däremot är det tveksamt om man av detta kan dra slutsatsen att direktivet i denna del inte avser att ålägga medlemsstaterna några förpliktelser som går utöver de som följer av bestämmelsen i Europakonventionen. Direktivet konkretiserar i några delar innehållet i Europakonventionen och Europadomstolens praxis. I andra delar går direktivet emellertid längre och tillhandahåller misstänkta nya rättigheter (jfr The Directive on the Right to Information, Steven Cras och Luca De Matteis, artikel i EU CRIM The European criminal law associations´ forum 2013/1). En sådan rättighet är rätten att ta del av material som ligger till grund för beslut om frihetsberövande. Mot denna bakgrund, och då det är en rimlig utgångspunkt att den som frihetsberövas under ett antal dagar har rätt att få närmare information om varför han eller hon har frihetsberövats, anser regeringen att direktivet rimligen bör tolkas som att den frihetsberövade och hans eller hennes försvarare även ska ha rätt att ta del av det material som ligger till grund för beslutet om anhållande.

Enligt 23 kap. 18 § RB har en misstänkt rätt att fortlöpande, i den mån det kan ske utan men för utredningen, ta del av vad som har förekommit vid förundersökningen. Det finns emellertid inte någon regel i rättegångsbalken som särskilt reglerar den rätt till insyn i utredningsmaterialet som en misstänkt eller tilltalad har i samband med ett frihetsberövande. Rätten till insyn i utredningsmaterialet för den som är frihetsberövad följer i stället av allmänna insynsregler under förundersökningen och vid handläggningen av brottmål i domstol och är därför beroende av i vilket skede förfarandet befinner sig. Av detta följer att rätten till insyn i utredningsmaterialet kan se olika ut beroende på om den som har frihetsberövats är anhållen eller häktad.

Anhållande

Det framgår av 24 kap. RB att den som anhålls måste vara åtminstone skäligen misstänkt för brott. Vid en sådan misstankegrad har den misstänkte hos brottsutredande myndighet en fortlöpande rätt till insyn i utredningsmaterialet enligt 23 kap. 18 § RB (se närmare avsnitt 5). Den misstänkte har emellertid i detta skede rätt till insyn endast om det inte är till men för utredningen att han eller hon tar del av visst utredningsmaterial. Det följer alltså inte av rättegångsbalken att den som anhålls har en rätt till insyn i sådant material som ligger till grund för anhållningsbeslutet. Mot bakgrund av att anhållningsbeslutet är ett provisoriskt beslut i avvaktan på domstols ställningstagande i häktningsfrågan torde någon sådan rätt inte heller följa av de grunder som rättegångsbalken vilar på. I vart fall kan det konstateras att den som anhålls i praktiken inte brukar ges någon sådan rätt. Regeringen delar

alltså inte *Tullverkets* bedömning att gällande rätt innebär att den misstänktes insynsrätt enligt allmänna rättsgrundsatser generellt får anses gälla även vid användande av tvångsmedel under förundersökningen. För den som anhållits kan dessutom även om det i och för sig skulle finnas en rätt till insyn enligt rättegångsbalken partsinsynen begränsas enligt kollisionsbestämmelsen i 10 kap. 3 § OSL. Enligt 24 kap. 9 § RB och 10 kap. 3 § andra stycket första meningen OSL kan beslutet om anhållande aldrig hemlighållas för den misstänkte. Ett anhållningsbeslut är emellertid som framgår ovan inget slutligt beslut utan endast ett tillfälligt beslut i avvaktan på domstols beslut i häktningsfrågan. Mot den bakgrunden torde inte 10 kap. 3 § andra stycket andra meningen OSL hindra att de omständigheter som läggs till grund för beslutet om anhållande hemlighålls om det är av synnerlig vikt att sekretessbelagd uppgift i materialet inte röjs. Rätten för den som anhålls att ta del av det material som ligger till grund för anhållningsbeslutet är med andra ord inte ovillkorlig enligt nuvarande ordning. I denna del uppfyller alltså inte gällande rätt direktivet.

För att få den svenska regleringen att överensstämma med direktivet bör det enligt regeringen regleras i rättegångsbalken att den som anhålls har en ovillkorlig rätt att ta del av de omständigheter som ligger till grund för beslutet om anhållande. *Helsingborgs tingsrätt* och *Åklagarmyndigheten* ifrågasätter om användningen av uttrycket omständigheter tillgodoser de krav som direktivet ställer. Som Åklagarmyndigheten pekar på är uttrycket omständigheter bättre anpassat till svensk lagstiftning än uttrycket handlingar som används i direktivet. Uttrycket omständigheter anger också på ett lämpligt sätt vad som avses. I insynsregeln i 23 kap. 18 § RB ges den misstänkte en rätt att ta del av vad som har förekommit vid undersökningen och enligt 10 kap. 3 § OSL innebär sekretess inte någon begränsning i parts rätt att få del av de omständigheter som läggs till grund för ett avgörande av mål eller ärende. I den senare bestämmelsen avses med uttrycket omständigheter processmaterialet (NJA 2008 s. 883). Även i detta sammanhang avses med användningen av detta uttryck process- eller utredningsmaterialet. När det gäller vilket utredningsmaterial som omfattas kan uttrycket jämföras med att åklagaren enligt 24 kap. 14 § andra stycket RB vid häktningsförhandlingen ska ange de omständigheter som häktningsyrkandet grundas på. Det är dessa omständigheter den frihetsberövade i möjligaste mån ska ha rätt att ta del av redan vid anhållningsbeslutet. Genom användande av uttrycket omständigheter vill regeringen också tydliggöra att bestämmelsen inte ger den misstänkte en rätt till kopior av utredningsmaterial. Hur den misstänkte ska få del av utredningsmaterialet får avgöras efter vad som är mest lämpligt i det enskilda fallet (se ovan nämnda rättsfall). Detta är enligt regeringen förenligt med direktivets krav på att materialet ska göras tillgängligt för den frihetsberövade.

Den föreslagna regleringen ställer krav på åklagaren att precisera vilka omständigheter som han eller hon har lagt till grund för anhållningsbeslutet. Detta innebär inte nödvändigtvis att åklagaren behöver tillhandahålla allt utredningsmaterial som vid tidpunkten för anhållningsbeslutet talar mot den misstänkte. Däremot ska åklagaren, på begäran av den misstänkte, tillhandahålla sådant utredningsmaterial eller delar av

Prop. 2013/14:157 utredningsmaterial som haft en direkt betydelse för beslutet om anhållande. Det kan emellertid finnas utredningsmaterial som förstärker misstankarna men där åklagaren bedömer att utredningen behöver kompletteras ytterligare innan materialet presenteras för den misstänkte. I den situationen och under förutsättning att åtal inte har väckts kan åklagaren om det är till men för utredningen att materialet görs tillgängligt för den misstänkte neka den misstänkte att ta del av utredningsmaterialet såvida det inte har legat till grund för beslutet att anhålla den misstänkte. Det ska med andra ord finnas annat utredningsmaterial som är tillräckligt för ett anhållningsbeslut.

Däremot följer det av objektivitetsplikten att åklagaren i detta skede inte kan neka den misstänkte att ta del av sådant utredningsmaterial som talar till den misstänktes förmån (jfr 23 kap. 4 § RB). Samma slags överväganden måste göras av åklagaren redan i dag när han eller hon väljer vilket material som ska presenteras vid en häktningsförhandling. Skillnaden är emellertid att åklagaren måste vara beredd att på begäran från den misstänkte göra sådant material tillgängligt i ett något tidigare skede än vad som gäller enligt nuvarande ordning. Den omständigheten att anhållningsbeslutet är en provisorisk åtgärd i avvaktan på domstols beslut kan dock få betydelse på så sätt att t.ex. förhörutsagor inte har hunnit skrivas ut i samma stund som beslut om anhållande fattas.

De handlingar som ska ingå i en s.k. häktningspromemoria färdigställs successivt och det kan inte begäras att sådana handlingar som inte är färdigställda ska lämnas till den misstänkte. Som *Sveriges advokatsamfund* påtalar är det dock angeläget att sådana handlingar snarast möjligt görs tillgängliga för den misstänkte och försvararen. För att syftet med direktivet ska uppfyllas bör dessutom polis och åklagare i den mån handlingar som ligger till grund för beslutet om frihetsberövande inte har hunnit färdigställas i möjligaste mån upplysa den misstänkte om innehållet i dessa handlingar. Även detta tydliggörs genom att uttrycket omständigheter används i bestämmelsen.

För att den anhållne ska ha en ovillkorlig rätt att ta del av de omständigheter som ligger till grund för anhållningsbeslutet är det också nödvändigt att reglera hur insynsrätten enligt rättegångsbalken förhåller sig till eventuell sekretess. Genom den ändring i rättegångsbalken som föreslås kommer den som anhålls att ha rätt att ta del av de omständigheter som ligger till grund för beslutet om anhållande. För att rätten att ta del av detta material ska vara ovillkorlig bör det emellertid framgå av offentlighets- och sekretesslagen att denna insynsrätt inte heller kan begränsas på grund av sekretess. Ett sätt att åstadkomma detta är att ändra lydelsen i 10 kap. 3 § andra stycket andra meningen OSL så att det tydligt framgår att den inte endast omfattar slutliga avgöranden av mål eller ärenden. Genom att bestämmelsen i sig inte grundar någon rätt till insyn kan en sådan ändring göras utan att det ger några oönskade effekter i fråga om omfattningen av parters rätt till insyn. Exempelvis ger rättegångsbalken inte den misstänkte någon rätt att ta del av de omständigheter som ligger till grund för ett beslut om att lägga ned en förundersökning. Någon sådan insynsrätt kan knappast heller grundas på allmänna rättsgrundsatser eller i de allmänna rättssäkerhetskrav som kommer till uttryck i bl.a. Europakonventionen. Kollisionsbestämmelsen är därför över huvud taget inte tillämplig i sådana situationer. Samma sak

gäller även i fråga om andra beslut som fattas av brottsutredande myndighet under en pågående förundersökning. Det innebär att det, i de fall det saknas en *uttrycklig* reglering som ger en misstänkt rätt att ta del av omständigheter som ligger till grund för ett beslut av en brottsutredande myndighet under en pågående förundersökning, normalt inte heller finns någon sådan insynsrett.

Sammanfattningsvis föreslås att rätten för den som anhålls att ta del av de omständigheter som ligger till grund för beslutet om anhållande inte ska kunna begränsas vare sig på grund av men för utredningen eller på grund av sekretess.

Häktning

Det finns inte några uttryckliga bestämmelser om kommunikation av handlingar som ges in till domstol vid häktningsförhandlingar. Att en misstänkt har rätt att ta del av det material som ligger till grund för en domstols avgörande är emellertid en sådan grundläggande princip att den har ansetts följa av grunderna för rättegångsbalken (Thomas Bring och Christian Diesen, Förundersökning, 2009, s. 586 och SOU 2010:14 s. 300). Denna rätt följer dessutom av artikel 5 Europakonventionen. Det är således ett krav vid frihetsberövande på grund av misstanke om brott att den misstänkte utan dröjsmål får frihetsberövandet prövat i ett kontradiktoriskt domstolsförfarande. Europadomstolen har ansett det vara en kränkning av artikel 5.4 att åklagare och domstol har haft tillgång till aktmaterial som försvararen vägrats tillgång till (Europadomstolens avgöranden den 13 februari 2001 i mål Garcia Alva mot Tyskland, no. 23541/94, Lietzow mot Tyskland, no. 24479/94, ECHR 2001-I, och Schöps mot Tyskland, no. 25116/94, ECHR 2001-I). En rätt till partsinsyn när det gäller handlingar som ligger till grund för ett häktningsbeslut kan alltså, utöver att denna rätt följer av grunderna för rättegångsbalken, också härledas från Europakonventionen (jfr även NJA 1983 C 7 och JO 1995/96 s. 29). I denna del uppfyller alltså gällande rätt direktivets krav.

I förtydligande syfte bör det emellertid enligt regeringen uttryckligen anges att även den som häktas (och inte bara den som anhålls) har en ovillkorlig rätt att ta del av de omständigheter som ligger till grund för ett beslut om häktning. Den omständigheten att det uttryckligen regleras att den som häktas har rätt att ta del av de omständigheter som ligger till grund för beslutet om häktning innebär inte att den misstänktes rätt att ta del av processmaterial i förhållande till beslut om andra tvångsmedel under rättegången förändras. Inte heller innebär regleringen någon förändring i övrigt av partsinsynen i domstolsförfaranden.

Nästa fråga är emellertid om denna rätt till insyn kan begränsas på grund av sekretess. Europadomstolen har i nämnda domar förklarat att utredningens behov i viss utsträckning kan tala för sekretess, men att information som är väsentlig för häktningsfrågan i lämplig form måste göras tillgänglig för försvararen. Som det redogörs för i avsnittet om anhållande regleras i svensk rätt frågan om en parts rätt till insyn kan begränsas på grund av sekretess i kollisionsbestämmelsen i 10 kap. 3 § OSL. Denna bestämmelse är tillämplig trots att rätten till insyn i det material som ligger till grund för beslut i häktningsfrågan enligt gällande

Prop. 2013/14:157 ordning inte framgår uttryckligen av rättegångsbalken. Genom den ändring som föreslås i bestämmelsen andra stycket andra meningen som innebär att inte endast slutliga avgöranden omfattas tydliggörs att sekretess aldrig kan innebära begränsning i en parts rätt enligt rättegångsbalken att få del av de omständigheter som ligger till grund för ett häktningsbeslut. Den misstänktes rätt till insyn i de förhållanden som domstolen lägger till grund för ett beslut om häktning kommer alltså även fortsättningsvis att vara ovillkorlig.

Bestämmelsens placering i rättegångsbalken

I 23 kap. 18 § RB regleras vilken rätt till insyn i och inflytande över förundersökningen som en misstänkt har. Den föreslagna regleringen kompletterar den bestämmelsen genom att den ger den som anhålls eller häktas en mer omfattande rätt till insyn. Detta talar för att placera en sådan bestämmelse i 23 kap. RB. Bestämmelsen kommer emellertid att rikta sig både till brottsutredande myndigheter och till domstolar och den kommer att vara tillämplig även när en misstänkt frihetsberövas sedan förundersökningen avslutats och åtal väckts. Det är därför naturligare att placera den i 24 kap. RB som innehåller regler om anhållande och häktning. I 24 kap. 9 § RB anges att den som grips eller anhålls ska få besked om det brott som han eller hon är misstänkt för samt grunden för frihetsberövandet. Även den nu föreslagna bestämmelsen ger den frihetsberövade rättigheter och den bör därför placeras i en ny 24 kap. 9 a § RB. Mot bakgrund av den nära kopplingen till 23 kap. 18 § RB bör dock i den paragrafen tas in en hänvisning till den nya bestämmelsen.

7 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag och bedömning: Lagändringarna ska träda i kraft den 1 juni 2014. Det behövs inte några övergångsbestämmelser.
--

Promemorians förslag och bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans har yttrat sig i denna del.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: I artikel 11 i direktivet om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden anges att medlemsstaterna senast den 2 juni 2014 ska sätta i kraft de bestämmelser i lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa direktivet. Regeringen föreslår därför att författningsförslagen ska träda i kraft den 1 juni 2014.

När det gäller processrättslig lagstiftning är huvudregeln att nya regler blir omedelbart gällande. Det innebär att sådana regler ska tillämpas på varje processuell företeelse som inträffar efter det att regleringen har trätt i kraft. Det finns inte anledning att här frångå denna huvudregel. Några övergångsbestämmelser behövs alltså inte.

Regeringens bedömning: De eventuella kostnadsökningar som författningsförslagen leder till bör rymmas inom befintliga anslag.

För den enskilde som misstänks för brott kan förslagen väntas leda till ökad tydlighet och rättssäkerhet.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Endast ett fåtal remissinstanser har yttrat sig i denna del. *Rikspolisstyrelsen* och *Säkerhetspolisen* pekar på att en ökad informationsskyldighet kan komma att innebära en något ökad arbetsbelastning för de brottsutredande myndigheterna.

Skälen för regeringens bedömning: Förslagen i propositionen innebär i huvudsak att en misstänkt ska ha rätt att få tillgång till sådant utredningsmaterial som ligger till grund för ett frihetsberövande. Detta kan komma att medföra en viss ökad arbetsbelastning för de brottsutredande myndigheterna. De eventuellt tillkommande kostnaderna för dessa myndigheter bedöms emellertid vara så marginella att de rymms inom ramen för befintliga anslag. Förslagen bör också leda till att handläggningen av förundersökningar och brottmål i domstol blir ännu mer förutsebar och rättssäker för den som misstänks för brott.

9 Författningskommentar

9.1 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

23 kap. 18 §

När förundersökningen har kommit så långt att någon skäligen misstänks för brottet, ska den misstänkte, då han eller hon hörs, underrättas om misstanken. Den misstänkte och hans eller hennes försvarare har rätt att fortlöpande, i den mån det kan ske utan men för utredningen, ta del av det som har förekommit vid undersökningen. De har vidare rätt att ange den utredning som de anser är önskvärd och i övrigt anföra det som de anser är nödvändigt. Underrättelse om detta ska lämnas eller sändas till den misstänkte och hans eller hennes försvarare, varvid de ska ges skäligt råd. Åtal får inte beslutas innan detta har skett.

På begäran av den misstänkte eller hans eller hennes försvarare ska förhör eller annan utredning äga rum, om detta kan antas vara av betydelse för undersökningen. Om en sådan begäran avslås, ska skälen för detta anges.

Innan åklagaren beslutar i fråga om åtal, får han eller hon hålla ett särskilt sammanträde med den misstänkte eller hans eller hennes försvarare, om detta kan antas vara till fördel för åtalsbeslutet eller för sakens fortsatta handläggning i övrigt.

I fråga om rätten för den som anhålls eller häktas att ta del av det som har förekommit vid förundersökningen gäller även 24 kap. 9 a §.

Paragrafen innehåller regler om den misstänktes rätt till insyn i och inflytande över förundersökningen. Övervägandena finns i avsnitt 6.3.

Huvudregeln om den misstänktes rätt att ta del av vad som har förekommit vid förundersökningen från och med att han eller hon har

Prop. 2013/14:157 underrättats om skälig misstanke finns i första stycket. Eftersom 24 kap. 9 a § ger den som har frihetsberövats en mer omfattande rätt till insyn hänvisas i *fjärde stycket* till den bestämmelsen.

Övriga ändringar är endast språkliga.

24 kap. 9 a §

Den som anhålls eller häktas har rätt att ta del av de omständigheter som ligger till grund för beslutet om anhållande eller häktning.

Paragrafen, som är ny, reglerar rätten till insyn för den som har frihetsberövats med anledning av misstanke om brott. Övervägandena finns i avsnitt 6.3.

Av bestämmelsen framgår att den som anhålls eller häktas ska ha rätt att ta del av de omständigheter som ligger till grund för beslutet om anhållande eller häktning. Bestämmelsen ger den som har frihetsberövats en mer omfattande insyns rätt än 23 kap. 18 §. Rätten att ta del av de omständigheter som ligger till grund för ett beslut om anhållande eller häktning är ovillkorlig, dvs. insynen kan inte begränsas med hänsyn till utredningen. När det gäller beslut om häktning är det fråga om en kodifiering av gällande rätt. Att rätten till insyn inte heller kan begränsas på grund av sekretess framgår av 10 kap. 3 § andra stycket OSL. Innebörden av att den frihetsberövade ska ha rätt att ta del av de omständigheter som ligger till grund för beslutet om anhållande eller häktning är att han eller hon ska ha rätt att ta del av handlingar som är nödvändiga för att en effektiv prövning av beslutet ska kunna komma till stånd. Om sådana handlingar inte har hunnit färdigställas ska den misstänkte i möjligaste mån upplysas om innehållet i dessa. Om en misstänkt begär att få del av utredningsmaterial som legat till grund för ett anhållningsbeslut ska åklagaren alltså tillhandahålla sådant utredningsmaterial som legat till grund för beslutet och som vid tidpunkten för anhållningsbeslutet varit tillgängligt för åklagaren. I den mån utredningsmaterial, eller delar av utredningsmaterial, inte har haft någon betydelse för åklagarens anhållningsbeslut styrs den misstänktes insyns rätt av 23 kap. 18 §. Att utredningsmaterial ska göras tillgängligt för den misstänkte innebär inte att den misstänkte har rätt till en egen kopia av detta material. Utredningsmaterialet ska tillhandahållas på det sätt som bedöms mest lämpligt i det enskilda fallet.

9.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1989:152) om underrättelseskyldighet m.m. när utlänningar är berövade friheten

1 §

Om en utlänning berövas friheten efter beslut av en myndighet, ska den som ansvarar för verkställigheten av beslutet på begäran av utlänningen utan dröjsmål underrätta hans *eller hennes* hemlands konsulat om frihetsberövandet *och* vidarebefordra meddelanden från honom *eller henne* till konsulatet.

När en utlänning har berövats friheten ska han *eller hon* utan dröjsmål upplysas om sin rätt att begära att konsulatet ska underrättas om

frihetsberövandet och om sina möjligheter att få meddelanden till konsulatet vidarebefordrade. *Om en utlänning har berövats friheten med anledning av misstanke om brott, ska en sådan upplysning lämnas skriftligen på ett språk som han eller hon förstår. Han eller hon har rätt att behålla den skriftliga informationen så länge frihetsberövandet varar.*

Paragrafen innehåller regler om rätten för frihetsberövade utlänningar att underrätta sitt hemlands konsulat om frihetsberövandet. Övervägandena finns i avsnitt 6.2.

Tillägget i paragrafens *andra stycke* innebär att en utlänning som har frihetsberövats på grund av misstanke om brott skriftligen ska underrättas om sin rätt att kontakta sitt hemlands konsulat. Den misstänkte ska få denna information på ett språk som han eller hon förstår. Han eller hon ska också ha rätt att behålla den skriftliga informationen så länge frihetsberövandet varar. Andra frihetsberövanden berörs inte av tillägget. Av det befintliga kravet på att en sådan upplysning ska lämnas utan dröjsmål får anses följa att då en misstänkt har gripits en sådan skriftlig underrättelse inte behöver lämnas förrän ett beslut om anhållande har fattats (jfr prop. 1988/89:74 s. 20). Om skriftlig rättighetsinformation inte finns tillgänglig på ett språk som den misstänkte förstår bör han eller hon muntligen upplysas om sin rätt att kontakta sitt hemlands konsulat. Skriftlig rättighetsinformation på ett språk som den misstänkte förstår bör därefter tillhandahållas så snart en sådan översättning finns tillgänglig. I förhållande till vissa länder gäller särskilda bestämmelser i fråga om underrättelseskyldighet som går längre än bestämmelserna i lagen (1989:152) om underrättelseskyldighet m.m. när utlänningar är berövade friheten (se övergångsbestämmelserna till nämnda lag). Dessa särskilda bestämmelser innebär att i förhållande till de aktuella länderna ska underrättelse lämnas till den frihetsberövades hemlandskonsulat oavsett vad den frihetsberövade har för önskemål i den frågan. Den skriftliga informationen till den frihetsberövade bör utformas med beaktande av detta.

Övriga ändringar är endast språkliga.

9.3 Förslaget till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

10 kap. 3 §

Sekretess hindrar inte att en enskild eller en myndighet som är part i ett mål eller ärende hos domstol eller annan myndighet och som på grund av sin partsställning har rätt till insyn i handläggningen, tar del av en handling eller annat material i målet eller ärendet. En sådan handling eller ett sådant material får dock inte lämnas ut till parten i den utsträckning det av hänsyn till allmänt eller enskilt intresse är av synnerlig vikt att sekretessbelagd uppgift i materialet inte röjs. I sådana fall ska myndigheten på annat sätt lämna parten upplysning om vad materialet innehåller i den utsträckning det behövs för att parten ska kunna ta till vara sin rätt och det kan ske utan allvarlig skada för det intresse som sekretessen ska skydda.

Sekretess hindrar aldrig att en part i *ett* mål eller ärende tar del av *en* dom eller *ett* beslut i målet eller ärendet. Inte heller innebär sekretess *någon* begränsning i

Prop. 2013/14:157 en parts rätt enligt rättegångsbalken att få del av alla omständigheter som läggs till grund för avgörande *i ett* mål eller ärende.

Om det i lag finns bestämmelser som avviker från första eller andra stycket gäller de bestämmelserna.

Paragrafen innehåller regler om vad som gäller när det råder sekretess för uppgifter som omfattas av parts insynsrätt enligt någon förfarandereglering eller som annars följer av praxis eller allmänna rättsgrundsatser. Övervägandena finns i avsnitt 6.3.

Ändringen i paragrafens *andra stycke* innebär att inte endast slutliga avgöranden i mål eller ärenden omfattas av bestämmelsen. Även beslut under förundersökning och rättegång omfattas. Bestämmelsen ger dock inte i sig någon rätt till insyn i förfaranden enligt rättegångsbalken, utan rätten till insyn måste grunda sig på rättegångsbalken eller de principer som den vilar på. Genom den nya regleringen i 24 kap. 9 a § RB som anger att den som anhålls eller häktas har rätt att ta del av de omständigheter som ligger till grund för beslutet om anhållande eller häktning, införs en uttrycklig sådan rätt till insyn. Av nu aktuell bestämmelse kommer därmed att följa att rätten för den som har frihetsberövats att ta del av sådana omständigheter inte kommer att kunna begränsas på grund av sekretess.

Övriga ändringar är endast språkliga.

I

(Lagstiftningsakter)

DIREKTIV

EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS DIREKTIV 2012/13/EU

av den 22 maj 2012

om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden

EUROPAPARLAMENTET OCH EUROPEISKA UNIONENS RÅD HAR
ANTAGIT DETTA DIREKTIV

med beaktande av fördraget om Europeiska unionens funktions-
sätt, särskilt artikel 82.2,

med beaktande av Europeiska kommissionens förslag,

efter översändande av utkastet till lagstiftningsakt till de natio-
nella parlamenten,

med beaktande av Europeiska ekonomiska och sociala kommit-
téns yttrande ⁽¹⁾,

efter att ha hört Regionkommittén,

i enlighet med det ordinarie lagstiftningsförfarandet ⁽²⁾, och

av följande skäl:

(1) Unionen har satt som mål att bevara och utveckla ett område med frihet, säkerhet och rättvisa. Enligt ordförandeskapets slutsatser från Europeiska rådets möte i Tammerfors den 15 och 16 oktober 1999, särskilt punkt 33, bör principen om ömsesidigt erkännande av domar och andra rättsliga avgöranden utgöra grunden för det rättsliga samarbetet inom unionen på det civilrättsliga och det straffrättsliga området, eftersom ett starkt ömsesidigt erkännande samt en nödvändig tillnärmning av lagstiftningen skulle underlätta samarbetet mellan behöriga myndigheter och det rättsliga skyddet av enskildas rättigheter.

(2) Den 29 november 2000 antog rådet i enlighet med slutsatserna från Tammerfors ett åtgärdsprogram för genomförande av principen om ömsesidigt erkännande av domar i brottmål ⁽³⁾. I inledningen till programmet anges att ömsesidigt erkännande ”bör göra det möjligt att förstärka samarbetet mellan medlemsstater, men också att förstärka skyddet av personers rättigheter”.

(3) Genomförandet av principen om ömsesidigt erkännande av domar eller beslut vid straffrättsliga förfaranden förutsätter att medlemsstaterna har förtroende för varandras straffrättsliga system. Omfattningen av ömsesidigt erkännande är i hög grad beroende av en rad parametrar, bl.a. mekanismer till skydd för misstänkta eller tilltalade personers rättigheter och gemensamma miniminormer för att underlätta tillämpningen av principen om ömsesidigt erkännande.

(4) Ömsesidigt erkännande av domar eller beslut vid straffrättsliga förfaranden kan bara fungera effektivt i en anda av förtroende, där inte endast de rättsliga myndigheterna, utan samtliga aktörer i den straffrättsliga processen likställer domar eller beslut av rättsliga myndigheter i andra medlemsstater med domar eller beslut som meddelas i den egna staten, vilket förutsätter förtroende inte bara för innehållet i den andra medlemsstatens bestämmelser, utan också för tillämpningen av dem.

(5) I artikel 47 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (nedan kallad *stadgan*) och artikel 6 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (nedan kallad *Europakonventionen*) garanteras rätten till en rättvis rättegång. I artikel 48.2 i stadgan garanteras rätten till försvar.

(6) I artikel 6 i stadgan och artikel 5 i Europakonventionen garanteras rätten till frihet och personlig säkerhet. Begränsningar av den rätten får inte gå utöver vad som är tillåtet enligt artikel 5 i Europakonventionen och följer av rättspraxis från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (nedan kallad *Europadomstolen*).

(7) Även om alla medlemsstater är parter i Europakonventionen har erfarenheten visat att detta i sig inte alltid skapar ett tillräckligt förtroende för andra medlemsstaters straffrättsliga system.

(8) Ett starkt ömsesidigt erkännande förutsätter detaljerade bestämmelser för att skydda de processuella rättigheter och garantier som följer av stadgan och Europakonventionen.

⁽¹⁾ EUT C 54, 19.2.2011, s. 48.

⁽²⁾ Europaparlamentets ståndpunkt av den 13 december 2011 (ännu ej offentliggjord i EUT) och rådets beslut av den 26 april 2012.

⁽³⁾ EGT C 12, 15.1.2001, s. 10.

- (9) Enligt artikel 82.2 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt ska det fastställas minimiregler som ska tillämpas i medlemsstaterna för att underlätta det ömsesidiga erkännandet av domar och rättsliga avgöranden samt polissamarbete och rättsligt samarbete i sådana straffrättsliga frågor som har en gränsöverskridande dimension. Den artikeln avser "personers rättigheter vid det straffrättsliga förfarandet" som ett av de områden på vilka minimiregler kan fastställas.
- (10) Gemensamma minimiregler bör leda till ökat förtroende för alla medlemsstaters straffrättsliga system, vilket i sin tur bör bidra till ett effektivare rättsligt samarbete i en anda av ömsesidigt förtroende. Sådana gemensamma minimiregler bör fastställas inom området för information vid straffrättsliga förfaranden.
- (11) Den 30 november 2009 antog rådet en resolution om en färdplan för att stärka misstänkta eller tilltalade personers processuella rättigheter vid straffrättsliga förfaranden ⁽¹⁾ (nedan kallad *färdplanen*). Färdplanen, som skulle genomföras stegvis, omfattade åtgärder avseende rätten till översättning och tolkning (åtgärd A), rätten till information om rättigheter och information om anklagelsen (åtgärd B), rätten till juridisk rådgivning och rättshjälp (åtgärd C), rätten till kommunikation med släktingar, arbetsgivare och konsulära myndigheter (åtgärd D) samt särskilda skyddsåtgärder för utsatta misstänkta eller tilltalade personer (åtgärd E). I färdplanen understryks att uppräkningsordningen på rättigheterna endast är vägledande och därför kan ändras allteftersom prioriteringarna ändras. Färdplanen är avsedd att utgöra en enhet och först när alla dess delar har genomförts kommer det att märkas fullt ut vilka fördelar den ger.
- (12) Den 11 december 2009 välkomnade Europeiska rådet färdplanen och införlivade den i Stockholmsprogrammet – ett öppet och säkert Europa i medborgarnas tjänst och för deras skydd ⁽²⁾ (se punkt 2.4). Europeiska rådet underströk att färdplanen inte är uttömmande och uppmanade kommissionen att undersöka om det behövs en komplettering när det gäller minimiregler för processuella rättigheter för misstänkta och tilltalade personer och att göra en bedömning av huruvida andra frågor, till exempel oskuldspresumtionen, behöver behandlas i syfte att förbättra samarbetet på det området.
- (13) Den första åtgärd som antogs enligt färdplanen, åtgärd A, var Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/64/EU av den 20 oktober 2010 om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden ⁽³⁾.
- (14) Detta direktiv rör åtgärd B i färdplanen. Det fastställer gemensamma minimiregler när det gäller information om rättigheter och om anklagelsen till misstänkta eller tilltalade personer i straffrättsliga förfaranden, i syfte att öka det ömsesidiga förtroendet mellan medlemsstaterna.
- Detta direktiv bygger på de rättigheter som fastställs i stadgan, särskilt artiklarna 6, 47 och 48 i denna, och bygger på artiklarna 5 och 6 i Europakonventionen, såsom dessa tolkas av Europadomstolen. I detta direktiv används uttrycket "anklagelse" för att beskriva samma begrepp som uttrycket "anklagelse" som används i artikel 6.1 i Europakonventionen.
- (15) I sitt meddelande av den 20 april 2010 "Att förverkliga ett område med frihet, säkerhet och rättvisa för EU-medborgarna – Handlingsplan för att genomföra Stockholmsprogrammet" förklarade kommissionen att den skulle lägga fram ett förslag om rätten till information om rättigheter och information om anklagelsen under 2010.
- (16) Detta direktiv bör vara tillämpligt på misstänkta och tilltalade personer oberoende av deras rättsliga ställning, medborgarskap eller nationalitet.
- (17) I vissa medlemsstater har andra myndigheter än en domstol som är behörig i brottmål behörighet att utdöma påföljder för relativt sett mindre förseelser. Det kan exempelvis handla om trafikförseelser som begås i stor skala och som kan komma att fastställas vid en poliskontroll. I sådana situationer vore det orimligt att begära att de behöriga myndigheterna ska säkerställa samtliga rättigheter enligt detta direktiv. I de fall där medlemsstaternas lagstiftning föreskriver att en påföljd för mindre förseelser kan åläggas av en sådan myndighet, och där en sådan påföljd kan överklagas till en domstol som är behörig i brottmål eller där saken kan hänskjutas till en sådan, bör detta direktiv därför endast tillämpas på förfarandena i den domstolen till följd av ett sådant överklagande eller hänskjutande.
- (18) Rätten till information om processuella rättigheter, som följer av Europadomstolens rättspraxis, bör uttryckligen fastställas i detta direktiv.
- (19) De behöriga myndigheterna bör utan dröjsmål underrätta misstänkta eller tilltalade personer om de rättigheter, såsom de tillämpas enligt nationell rätt, som är nödvändiga för att trygga ett rättvist förfarande, antingen muntligen eller skriftligen, såsom det föreskrivs i detta direktiv. För att göra det möjligt att effektivt utöva dessa rättigheter i praktiken bör informationen tillhandahållas i god tid inom ramen för förfarandet och senast före polisens eller någon annan behörig myndighets första officiella förhör med den misstänkta eller tilltalade personen.
- (20) I detta direktiv fastställs minimiregler för information om misstänkta eller tilltalade personers rättigheter. Detta påverkar inte den information som ska tillhandahållas om andra processuella rättigheter som följer av stadgan, Europakonventionen, nationell rätt och tillämplig unionsrätt, enligt de relevanta domstolarnas tolkning. När informationen om en viss rättighet väl har tillhandahållits bör

⁽¹⁾ EUT C 295, 4.12.2009, s. 1.

⁽²⁾ EUT C 115, 4.5.2010, s. 1.

⁽³⁾ EUT L 280, 26.10.2010, s. 1.

de behöriga myndigheterna inte behöva upprepa den, såvida inte särskilda omständigheter i målet eller särskilda bestämmelser i nationell rätt kräver det.

- (21) En hänvisning i detta direktiv till misstänkta eller tilltalade personer som anhållits eller häktats bör förstås som en hänvisning till varje situation där misstänkta eller tilltalade personer under de straffrättsliga förfarandena frihetsberövas i den mening som avses i artikel 5.1 c i Europakonventionen så som den tolkas i Europadomstolens rättspraxis.
- (22) Misstänkta eller tilltalade personer ska när de anhålls eller häktas underrättas om tillämpliga processuella rättigheter genom lättbegriplig, skriftlig rättighetsinformation som hjälper vederbörande att verkligen förstå sina rättigheter. Sådan rättighetsinformation bör utan dröjsmål lämnas till varje frihetsberövad person i anslutning till att brottsbekämpande myndigheter frihetsberövar personen inom ramen för straffrättsliga förfaranden. Den bör innehålla grundläggande information om eventuella möjligheter att angripa anhållandets laglighet, få till stånd en förnyad prövning av häktningsbeslutet eller begära tillfällig frigivning om och i den utsträckning sådana rättigheter ges i nationell rätt. För att hjälpa medlemsstaterna att utforma denna rättighetsinformation tillhandahålls en förlaga i bilaga I. Den förlagan är vägledande och kan komma att ses över i samband med kommissionens rapport om genomförandet av detta direktiv samt då alla åtgärder som anges i färdplanen har trätt i kraft. Rättighetsinformationen kan inbegripa andra relevanta processuella rättigheter som tillämpas i medlemsstaterna.
- (23) Särskilda villkor och regler gällande misstänkta eller tilltalade personers rätt att få en annan person underrättad om att de anhållits eller häktats ska fastställas av medlemsstaterna i deras nationella rätt. Såsom anges i färdplanen bör utövandet av denna rättighet inte påverka de straffrättsliga förfarandena.
- (24) Detta direktiv påverkar inte bestämmelser i nationell rätt angående säkerheten för personer som kvarhålls i häkte eller annan förvaringslokal.
- (25) Medlemsstaterna bör se till att de, när de tillhandahåller information i enlighet med detta direktiv, vid behov förser misstänkta eller tilltalade personer med översättningar eller tolkning till ett språk som de förstår, i enlighet med de normer som anges i direktiv 2010/64/EU.
- (26) När de behöriga myndigheterna informerar misstänkta eller tilltalade personer i enlighet med detta direktiv bör de ta särskild hänsyn till personer som inte kan förstå innehållet i eller betydelsen av informationen, bland annat på grund av deras ungdom eller deras psykiska eller fysiska tillstånd.
- (27) Personer som misstänks för att ha begått ett brott ska erhålla all den information om anklagelsen som behövs

för att de ska kunna förbereda sitt försvar och för att man ska kunna garantera ett rättvist förfarande.

- (28) Informationen som tillhandahålls till misstänkta eller tilltalade personer om den brottsliga gärning de misstänks ha gjort sig skyldig till eller anklagas för bör tillhandahållas utan dröjsmål och senast före polisens eller en annan behörig myndighets första officiella förhör med dem samt utan att det påverkar de pågående utredningarna. En beskrivning av omständigheterna, inklusive, om de är kända, tid och plats, rörande den brottsliga gärning som personen i fråga misstänks ha gjort sig skyldig till eller anklagas för, och den eventuella brottsrubriceringen, bör tillhandahållas i tillräckligt utförlig form med beaktande av det skede av det straffrättsliga förfarandet i vilket beskrivningen tillhandahålls, så att man garanterar ett rättvist förfarande och möjliggör ett effektivt utövande av rätten till försvar.
- (29) När uppgifterna om misstanken eller anklagelsen ändras under de straffrättsliga förfarandena i så betydande grad att det påverkar misstänkta eller tilltalade personers ställning, bör den berörda personen underrättas om detta när det är nödvändigt för att säkerställa ett rättvist förfarande och i så god tid att rätten till försvar kan utövas på ett effektivt sätt.
- (30) Handlingar och, i förekommande fall, fotografier, ljudinspelningar och videoinspelningar som är väsentliga för en effektiv prövning av om ett anhållande eller häktningsbeslut av misstänkta eller tilltalade personer är lagligt i enlighet med nationell rätt, bör göras tillgängliga för misstänkta eller tilltalade personer eller deras försvarare senast innan en behörig rättslig myndighet uppmanas att besluta om anhållandets eller häktningsbeslutets laglighet i enlighet med artikel 5.4 i Europakonventionen, och i så god tid att ett effektivt utövande av rätten att få anhållandets eller häktningsbeslutets laglighet prövad möjliggörs.
- (31) I detta direktiv bör tillgång till bevisning, enligt definitionen i nationell rätt, oavsett om den talar för eller emot den misstänkta eller tilltalade personen, som de behöriga myndigheterna avseende brottmålet i fråga är i besittning av, omfatta tillgång till material som exempelvis handlingar och, i förekommande fall, fotografier, ljudinspelningar och videoinspelningar. Detta material kan finnas i en ärendeakt eller vara i en behörig myndighets besittning på annat lämpligt sätt, i enlighet med nationell rätt.
- (32) I enlighet med detta direktiv kan tillgång till bevisning oavsett om den talar för eller emot den misstänkta eller tilltalade personen och som de berörda myndigheterna är i besittning av vägras i enlighet med nationell rätt, om sådan tillgång kan innebära ett allvarligt hot mot en annans liv eller grundläggande rättigheter eller om vägran av sådan tillgång är absolut nödvändig för att skydda viktiga allmänintressen. Varje sådan vägrad tillgång måste vägas emot den misstänkta eller tilltalade personens rätt till försvar, med beaktande av det straffrättsliga förfarandets olika skeden. Begränsningar av

sådan tillgång bör tolkas strikt och i enlighet med principen om rätten till en rättvis rättegång enligt Europakonventionen och så som den tolkas i Europadomstolens rättspraxis.

- (33) Rätten till tillgång till material som rör ett mål bör inte påverka bestämmelser i nationell rätt om skyddet av personuppgifter och skyddade vittnens vistelseort.
- (34) Tillgång till material som rör målet enligt detta direktiv bör vara avgiftsfri, utan att det påverkar bestämmelser i nationell rätt enligt vilka avgifter föreskrivs för kopior från ärendeakten eller för portokostnader för att sända sådant material till de berörda personerna eller deras försvarare.
- (35) Om information tillhandahålls i enlighet med detta direktiv bör behöriga myndigheter anteckna detta i enlighet med befintliga förfaranden för anteckningar enligt nationell rätt, utan någon ytterligare skyldighet att införa nya mekanismer eller öka den administrativa bördan.
- (36) Misstänkta eller tilltalade personer eller deras försvarare bör ha rätt att, i enlighet med nationell rätt, angripa en underlåtelse eller vägran från de behöriga myndigheternas sida att tillhandahålla information eller delar av det material som rör målet i enlighet med detta direktiv. Denna rättighet medför inte någon skyldighet för medlemsstaterna att ha ett specifikt förfarande för överklagande, ett särskilt system eller ett klagomålsförfarande inom ramen för vilket en sådan underlåtelse eller vägran kan angripas.
- (37) Utan att det påverkar rättsväsendets oberoende eller olikheterna i rättsväsendets uppbyggnad inom unionen bör medlemsstaterna tillhandahålla eller uppmuntra tillhandahållande av lämplig utbildning för de berörda tjänstemännen i medlemsstaterna om syftena med detta direktiv.
- (38) Medlemsstaterna bör vidta alla de åtgärder som är nödvändiga för att följa detta direktiv. Ett praktiskt och effektivt genomförande av vissa bestämmelser, till exempel om skyldigheten att tillhandahålla misstänkta eller tilltalade personer information om deras rättigheter på ett enkelt och lättillgängligt språk, skulle kunna uppnås på olika sätt, bland annat genom icke lagstiftande åtgärder, såsom lämplig utbildning för de behöriga myndigheterna, och genom rättighetsinformation som avfattats på ett enkelt och obyråkratiskt språk så att den lätt kan förstås av en lekman utan kunskap om straffprocessrätten.
- (39) Rätten att få skriftlig information om rättigheter i samband med frihetsberövande som föreskrivs i detta direktiv gäller även i tillämpliga delar för personer som blivit frihetsberövade som ett led i verkställigheten av en europeisk arresteringsorder i enlighet med rådets rambeslut 2002/584/RIF av den 13 juni 2002 om en europeisk

arresteringsorder och överlämnande mellan medlemsstaterna ⁽¹⁾. För att hjälpa medlemsstaterna att utforma rättighetsinformation till sådana personer har det utarbetats en förlaga som bifogas i bilaga II. Förlagan är vägledande och kan komma att ses över både i samband med kommissionens rapport om genomförandet av detta direktiv och även sedan alla åtgärder som anges i färdplanen har genomförts.

- (40) I detta direktiv fastställs minimiregler. Medlemsstaterna kan utvidga de rättigheter som fastställs i detta direktiv för att erbjuda en högre skydds nivå även för situationer som inte uttryckligen behandlas i detta direktiv. Skyddsnivån bör aldrig vara lägre än den standard som anges i Europakonventionen såsom denna tolkats i Europadomstolens rättspraxis.
- (41) Detta direktiv respekterar de grundläggande rättigheterna och de principer som fastställs i stadgan. Direktivet syftar särskilt till att främja rätten till frihet, rätten till en rättvis rättegång och rätten till försvar. Det bör genomföras i enlighet därmed.
- (42) Bestämmelserna i detta direktiv som motsvarar rättigheter som garanteras av Europakonventionen, bör tolkas och tillämpas i överensstämmelse med rättigheterna såsom de tolkats i rättspraxis från Europadomstolen.
- (43) Eftersom målet för detta direktiv, nämligen att införa gemensamma minimiregler vad gäller rätten till information i straffrättsliga förfaranden, inte kan uppnås av medlemsstaterna, varken på nationell nivå eller på regional eller lokal nivå, och det därför, på grund av dess omfattning och verkningar, bättre kan uppnås på unionsnivå, kan unionen vidta åtgärder i enlighet med subsidiaritetsprincipen i artikel 5 i fördraget om Europeiska unionen. I enlighet med proportionalitetsprincipen i samma artikel, går detta direktiv inte utöver vad som är nödvändigt för att uppnå detta mål.
- (44) I enlighet med artikel 3 i protokoll (nr 21) om Förenade kungarikets och Irlands ställning med avseende på området med frihet, säkerhet och rättvisa, fogat till fördraget om Europeiska unionen och fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, har dessa medlemsstater meddelat att de önskar delta i antagandet och tillämpningen av detta direktiv.
- (45) I enlighet med artiklarna 1 och 2 i protokoll (nr 22) om Danmarks ställning, fogat till fördraget om Europeiska unionen och fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, deltar Danmark inte i antagandet av detta direktiv, som inte är bindande för eller tillämpligt på Danmark.

⁽¹⁾ EGT L 190, 18.7.2002, s. 1.

HÄRIGENOM FÖRESKRIVS FÖLJANDE.

Artikel 1

Syfte

Detta direktiv fastställer bestämmelser om misstänkta eller tilltalade personers rätt till information om deras rättigheter vid straffrättsliga förfaranden och om anklagelsen mot dem. Det fastställer även bestämmelser om rätten till information för personer som är föremål för en europeisk arresteringsorder angående deras rättigheter.

Artikel 2

Tillämpningsområde

1. Detta direktiv är tillämpligt från den tidpunkt då personer underrättas av en medlemsstats behöriga myndigheter om att de är misstänkta eller tilltalade för att ha begått ett brott fram till dess att förfarandena har avslutats, med vilket ska förstås det slutgiltiga avgörandet i frågan huruvida den misstänkta eller tilltalade personen har begått brottet samt i förekommande fall även under rättegång och i väntan på beslut om ett eventuellt överklagande.

2. När det i en medlemsstats lagstiftning föreskrivs att en påföljd för mindre förseelser kan åläggas av en annan myndighet än en domstol som är behörig i brottmål, och beslutet att ålägga en sådan påföljd kan överklagas till en sådan domstol, ska detta direktiv endast tillämpas på förfaranden vid den domstolen efter ett sådant överklagande.

Artikel 3

Rätten att bli informerad om rättigheter

1. Medlemsstaterna ska se till att misstänkta eller tilltalade personer utan dröjsmål underrättas om åtminstone följande processuella rättigheter, så som dessa tillämpas enligt nationell rätt, för att dessa rättigheter ska kunna utövas effektivt:

- Rätten till tillgång till försvarare.
- Rätten till kostnadsfri juridisk rådgivning och villkoren för att erhålla sådan rådgivning.
- Rätten att bli underrättad om anklagelsen, i enlighet med artikel 6.
- Rätten till tolkning och översättning.
- Rätten att tala.

2. Medlemsstater ska se till att den information som lämnas enligt punkt 1 ska ges muntligen eller skriftligen, på ett enkelt och lättillgängligt språk, med beaktande av utsatta misstänkta eller tilltalade personers eventuella särskilda behov.

Artikel 4

Rättighetsinformation i samband med ett frihetsberövande

1. Medlemsstaterna ska se till att misstänkta eller tilltalade personer som anhållits eller häktats skriftligen erhåller rättig-

hetsinformation utan dröjsmål. De ska ges tillfälle att läsa rättighetsinformationen samt ska ha rätt att behålla den under hela den tid de är frihetsberövade.

2. Utöver den information som anges i artikel 3 ska den rättighetsinformation som avses i punkt 1 i den här artikeln innehålla information om följande rättigheter, så som dessa tillämpas enligt nationell rätt:

- Rätten att få tillgång till material som rör målet.
- Rätten att få konsulära myndigheter och en person under rättade.
- Rätten att få tillgång till akut sjukvård.
- Det högsta antal timmar eller dagar en misstänkt eller tilltalad person kan hållas frihetsberövad innan han eller hon ställs inför en rättslig myndighet.

3. Rättighetsinformationen ska även innehålla grundläggande information om eventuella möjligheter, enligt nationell rätt, att angripa anhållandets laglighet, få till stånd en förnyad prövning av häktningsbeslutet, eller begära tillfällig frigivning.

4. Rättighetsinformationen ska vara avfattad på ett enkelt och lättillgängligt språk. En vägledande förlaga till rättighetsinformationen återfinns i bilaga I.

5. Medlemsstaterna ska se till att misstänkta eller tilltalade personer erhåller rättighetsinformation skriven på ett språk de förstår. Om rättighetsinformationen inte finns tillgänglig på lämpligt språk ska misstänkta eller tilltalade personer underrättas om sina rättigheter muntligen på ett språk som de förstår. Rättighetsinformation på ett språk de förstår ska därefter ges till dem utan onödigt dröjsmål.

Artikel 5

Rättighetsinformation vid förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder

1. Medlemsstaterna ska se till att personer som frihetsberövats som ett led i verkställigheten av en europeisk arresteringsorder utan dröjsmål erhåller lämplig rättighetsinformation med information om deras rättigheter enligt den lagstiftning genom vilken rambeslut 2002/584/RIF genomförs i den verkställande medlemsstaten.

2. Rättighetsinformationen ska vara avfattad på ett enkelt och lättillgängligt språk. En vägledande förlaga till rättighetsinformationen återfinns i bilaga II.

Artikel 6

Rätten att bli informerad om anklagelsen

1. Medlemsstaterna ska se till att misstänkta och tilltalade personer erhåller information om den brottsliga gärning som de är misstänkta eller anklagade för. Den informationen ska tillhandahållas utan dröjsmål och vara så utförlig som krävs för att säkerställa ett rättvist förfarande och ett effektivt utövande av rätten till försvar.

2. Medlemsstaterna ska se till att misstänkta eller tilltalade personer som anhållits eller häktats informeras om skälen till anhållandet eller häktningen, inbegripet vilken brottslig gärning som vederbörande misstänks eller anklagas för att ha begått.

3. Medlemsstaterna ska se till att utförlig information om anklagelsen, inbegripet brottets art och brottsrubriceringen liksom det sätt på vilket den tilltalade personen varit delaktig i brottet, tillhandahålls senast när de sakförhållanden som ligger till grund för anklagelsen lämnas in till en domstol.

4. Medlemsstaterna ska se till att misstänkta eller tilltalade personer utan dröjsmål informeras om alla ändringar i den information som tillhandahållits i enlighet med denna artikel, där så krävs för att man ska kunna säkerställa ett rättvist förfarande.

Artikel 7

Rätten att få tillgång till material som rör målet

1. När en person anhålls och häktas under något skede av ett straffrättsligt förfarande ska medlemsstaterna se till att handlingar som rör det specifika målet, som är i de behöriga myndigheternas besittning och som är väsentliga för att i enlighet med nationell rätt effektivt angripa anhållandets eller häktningsbeslutets laglighet, görs tillgängliga för frihetsberövade personer eller för deras försvarare.

2. Medlemsstaterna ska säkerställa att tillgång till åtminstone all bevisning som är i behöriga myndigheters besittning, oavsett om den talar för eller emot de misstänkta eller tilltalade personerna, ges dessa personer eller deras försvarare, för att man ska kunna säkerställa ett rättvist förfarande och för att förbereda försvaret.

3. Utan att det påverkar punkt 1 ska den tillgång till det material som avses i punkt 2 beviljas inom rimlig tid – senast när de sakförhållanden som ligger till grund för anklagelsen lämnas in till en domstol för avgörande – för att rätten till försvar ska kunna utövas effektivt. Om de behöriga myndigheterna kommer i besittning av ytterligare bevisning ska de bevilja tillgång till denna inom rimlig tid, så att den kan beaktas.

4. Genom undantag från punkterna 2 och 3 kan, under förutsättning att detta inte påverkar rätten till en rättvis rättegång, tillgång till visst material vägras om sådan tillgång kan innebära ett allvarligt hot mot en annan persons liv eller grundläggande rättigheter, eller om en sådan vägran är absolut nödvändig för att skydda ett viktigt allmänintresse, till exempel i sådana fall där tillgång skulle kunna påverka en pågående utredning, eller riskerar att allvarligt skada den inre säkerheten i den medlemsstat där det straffrättsliga förfarandet inleddes. Medlemsstaterna ska, i enlighet med förfarandena i nationell rätt, se till att ett beslut att vägra tillgång till visst material i enlighet med denna punkt fattas av en rättslig myndighet eller åtminstone kan bli föremål för rättslig prövning.

5. Tillgång som avses i denna artikel ska vara kostnadsfri.

Artikel 8

Kontroll och rättsmedel

1. När information lämnas till misstänkta eller tilltalade personer i enlighet med artiklarna 3–6 ska medlemsstaterna se till att detta antecknas i enlighet med förfarandena för anteckningar i den berörda medlemsstatens lagstiftning.

2. Medlemsstaterna ska se till att misstänkta eller tilltalade personer eller deras försvarare har rätt att, i enlighet med förfarandena i nationell rätt, angripa en eventuell underlåtenhet eller vägran från de behöriga myndigheternas sida att tillhandahålla information i enlighet med detta direktiv.

Artikel 9

Utbildning

Utan att det påverkar rättsväsendets oberoende eller olikheter i rättsväsendets uppbyggnad inom unionen ska medlemsstaterna kräva att de som ansvarar för utbildning av domare, åklagare och poliser, liksom för annan personal på rättsliga myndigheter som på något sätt arbetar med straffrättsliga förfaranden, tillhandahåller lämplig utbildning om syftena med detta direktiv.

Artikel 10

Upprätthållande av skyddsnivån

Ingenting i detta direktiv ska tolkas som en begränsning av eller ett avsteg från rättigheter eller rättssäkerhetsgarantier som följer av stadgan, Europakonventionen och andra relevanta bestämmelser i internationell rätt eller av lagstiftningen i medlemsstater som erbjuder en högre skyddsnivå.

Artikel 11

Införlivande

1. Medlemsstaterna ska sätta i kraft de bestämmelser i lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa detta direktiv senast den 2 juni 2014.

2. Medlemsstaterna ska överlämna texten till dessa bestämmelser till kommissionen.

3. När en medlemsstat antar dessa bestämmelser ska de innehålla en hänvisning till detta direktiv eller åtföljas av en sådan hänvisning när de offentliggörs. Närmare föreskrifter om hur hänvisningen ska göras ska medlemsstaterna själva utfärda.

Artikel 12

Rapportering

Kommissionen ska senast den 2 juni 2015 överlämna en rapport till Europaparlamentet och rådet med en bedömning av i vilken utsträckning medlemsstaterna har vidtagit de åtgärder som är nödvändiga för att följa detta direktiv, vid behov åtföljd av lagstiftningsförslag.

Artikel 13

Ikraftträdande

Detta direktiv träder i kraft den tjugonde dagen efter det att det har offentliggjorts i *Europeiska unionens officiella tidning*.

*Artikel 14***Adressater**

Detta direktiv riktar sig till medlemsstaterna i enlighet med fördragen.

Utfärdat i Strasbourg den 22 maj 2012.

På Europaparlamentets vägnar

M. SCHULZ

Ordförande

På rådets vägnar

N. WAMMEN

Ordförande

BILAGA I

Vägledande förlaga till rättighetsinformation

Denna förlaga syftar endast till att hjälpa nationella myndigheter att sammanställa rättighetsinformation på nationell nivå. Denna förlaga är inte bindande för medlemsstaterna. När medlemsstaterna utarbetar sin rättighetsinformation får de anpassa förlagan till sina nationella regler och lägga till ytterligare användbar information. Medlemsstatens rättighetsinformation ska tillhandahållas vid anhållandet eller häktningen. Detta hindrar emellertid inte medlemsstaterna från att lämna skriftlig information till misstänkta eller tilltalade personer även i andra situationer under straffrättsliga förfaranden.

Du har följande rättigheter när du anhållits eller häktats:

A. HJÄLP AV EN FÖRSVARARE/RÄTTSHJÄLP

Du har rätt att tala i förtroende med en försvarare. Försvararen är oberoende i förhållande till polisen. Om du behöver hjälp med att kontakta en försvarare kan du vända dig till polisen, som är skyldig att hjälpa dig. I vissa fall kan rättshjälpen vara kostnadsfri. Fråga polisen för närmare upplysningar.

B. INFORMATION OM ANKLAGELSEN

Du har rätt att få veta varför du har anhållits eller häktats och vilket brott du misstänks ha begått eller anklagas för.

C. TOLKNING OCH ÖVERSÄTTNING

Om du inte talar eller förstår det språk som talas av polisen eller andra behöriga myndigheter har du rätt att få hjälp av en tolk gratis. Tolken kan hjälpa dig att tala med din försvarare och har tystnadsplikt. Du har rätt att få åtminstone de relevanta styckena i väsentliga dokument översatta, däribland beslut från en domare om att frihetsberöva dig eller att ta dig i förvar, eller handlingar som rör anklagelser, åtal och domar. Under vissa omständigheter kan du få en muntlig översättning eller sammanfattning.

D. RÄTTEN ATT TIGA

När du förhörs av polisen eller andra behöriga myndigheter behöver du inte besvara frågor om det brott som du påstås ha begått. Din försvarare kan hjälpa dig att avgöra detta.

E. TILLGÅNG TILL HANDLINGAR

När du anhållits och häktats har du (eller din försvarare) rätt till tillgång till de handlingar som är väsentliga för att du ska kunna angripa anhållandet eller häktningsbeslutet. Om ditt mål tas upp i domstol kommer du (eller din försvarare) att ha rätt till tillgång till bevisningen för eller emot dig.

F. INFORMATION TILL EN ANNAN PERSON OM DITT ANHÅLLANDE ELLER DIN HÄKTNING/INFORMATION TILL DIN KONSULÄRA MYNDIGHET ELLER AMBASSAD

När du har anhållits eller häktats bör du meddela polisen om du vill att en annan person, till exempel en familjemedlem eller din arbetsgivare, ska informeras om att du tagits i förvar. I vissa fall kan din rätt att informera andra personer om ditt frihetsberövande vara tillfälligt begränsad. I sådana fall kan polisen upplysa dig om detta.

Om du är utländsk medborgare bör du meddela polisen om du vill att din konsulära myndighet eller ambassad ska informeras om ditt frihetsberövande. Meddela även polisen om du vill kontakta en tjänsteman vid din konsulära myndighet eller ambassad.

G. AKUT SJUKVÅRD

När du har anhållits eller häktats har du rätt till akut sjukvård. Meddela polisen om du är i behov av sådan vård.

H. FRIHETSBERÖVANDETS VARAKTIGHET

Efter ditt anhållande kan du vara fortsatt frihetsberövad under en period på maximalt ... [fyll i antalet timmar/dagar]. Efter denna period måste du antingen frigges eller höras av en domare, som kommer att besluta om ett fortsatt frihetsberövande. Vänd dig till din försvarare eller domaren för information om möjligheten att angripa anhållandet, få en förnyad prövning av häktningsbeslutet eller begära tillfällig frigivning.

BILAGA II

Vägledande förlaga till den rättighetsinformation som ska lämnas till personer som frihetsberövats på grundval av en europeisk arresteringsorder

Denna förlaga syftar endast till att hjälpa nationella myndigheter att sammanställa rättighetsinformation på nationell nivå. Denna förlaga är inte bindande för medlemsstaterna. När medlemsstaterna utarbetar sin rättighetsinformation får de anpassa förlagan till sina nationella regler och lägga till ytterligare användbar information.

Du har frihetsberövats med stöd av en europeisk arresteringsorder. Du har följande rättigheter:

A. INFORMATION OM DEN EUROPEISKA ARRESTERINGSORDERN

Du har rätt att få information om innehållet i den europeiska arresteringsorder som har lett till att du har frihetsberövats.

B. HJÄLP AV EN FÖRSVARARE

Du har rätt att tala i förtroende med en försvarare. Försvararen är oberoende i förhållande till polisen. Om du behöver hjälp med att kontakta en försvarare kan du vända dig till polisen, som är skyldig att hjälpa dig. I vissa fall kan rättshjälpen vara kostnadsfri. Fråga polisen för närmare upplysningar.

C. TOLKNING OCH ÖVERSÄTTNING

Om du inte talar eller förstår det språk som talas av polisen eller andra behöriga myndigheter har du rätt att få hjälp av en tolk gratis. Tolken kan hjälpa dig att tala med din försvarare och har tystnadsplikt. Du har rätt att få den europeiska arresteringsordern översatt till ett språk som du förstår. Under vissa omständigheter kan du få en muntlig översättning eller sammanfattning.

D. MÖJLIGHET TILL SAMTYCKE

Du har rätt att samtycka respektive inte samtycka till att bli överlämnad till den medlemsstat där du är eftersökt. Ditt samtycke skulle påskynda förfarandet. [Möjligt tillägg för vissa medlemsstater: Det kan vara svårt eller till och med omöjligt att i ett senare skede ändra detta beslut.] Vänd dig till myndigheterna eller din försvarare för närmare upplysningar.

E. RÄTTEN ATT HÖRAS

Om du inte samtycker till att bli överlämnad har du rätt att höras av en rättslig myndighet.

Sammanfattning av promemorian Genomförande av Europaparlamentets och rådets direktiv om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden (Ds 2013:18)

Prop. 2013/14:157
Bilaga 2

I promemorian lämnas förslag till genomförande av Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/13/EU av den 22 maj 2012 om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden.

I promemorian föreslås att den som är skäligen misstänkt för brott ska underrättas om vissa processuella rättigheter i samband med att han eller hon underrättas om misstanken. Förutom den rätt som enligt gällande ordning finns att bli underrättad om rätten till försvarare ska underrättelse lämnas om bl.a. rätten till insyn i utredningen och rätten att inte behöva yttra sig över misstanken. När en misstänkt har anhållits eller häktats ska sådan information lämnas skriftligen. Den skriftliga informationen vid frihetsberövanden ska även innehålla information om bl.a. rätten att få en anhörig underrättad om frihetsberövandet och rätten till hälso- och sjukvård. Att förundersökningsmyndigheter ska informera misstänkta om dessa rättigheter bör enligt promemorian huvudsakligen regleras i förundersökningskungörelsen (1947:948).

Det föreslås också att det i rättegångsbalken ska regleras att den som anhålls eller häktas ska ha en ovillkorlig rätt att ta del av de omständigheter som ligger till grund för beslutet om frihetsberövande.

Författningsändringarna föreslås träda i kraft den 1 juni 2014.

Författningsförslag i promemorian Genomförande av Europaparlamentets och rådets direktiv om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden (Ds 2013:18)

1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs¹ i fråga om rättegångsbalken
dels att 23 kap. 18 § ska ha följande lydelse,
dels att det i balken ska införas en ny paragraf, 24 kap. 9 a §, av
följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

23 kap.

18 §

Då förundersökningen kommit så långt att någon skäligen misstänks för brottet, *skall han*, då han hörs, underrättas om misstanken. Den misstänkte och hans försvarare har rätt att förlöpande, i den mån det kan ske utan men för utredningen, ta del av vad som har förekommit vid undersökningen. De har vidare rätt att ange den utredning de anser önskvärd och i övrigt anföra vad de anser nödvändigt. Underrättelse härom *skall* lämnas eller sändas till den misstänkte och *hans försvarare*, varvid skäligen rådrum *skall* beredas dem. Åtal får inte beslutas, innan detta har skett.

På begäran av den misstänkte eller *hans försvarare* *skall* förhör eller annan utredning äga rum, om detta kan antas vara av betydelse för undersökningen. Om en sådan begäran avslås, *skall* skälen för detta anges.

Innan åklagaren beslutar i fråga om åtal, får *han* hålla ett särskilt

Då förundersökningen kommit så långt att någon skäligen misstänks för brottet, *ska den misstänkte*, då han *eller hon* hörs, underrättas om misstanken. Den misstänkte och hans *eller hennes* försvarare har rätt att förlöpande, i den mån det kan ske utan men för utredningen, ta del av vad som har förekommit vid undersökningen. De har vidare rätt att ange den utredning de anser önskvärd och i övrigt anföra vad de anser nödvändigt. Underrättelse härom *ska* lämnas eller sändas till den misstänkte och *försvararen*, varvid skäligen rådrum *ska* beredas dem. Åtal får inte beslutas, innan detta har skett.

På begäran av den misstänkte eller *försvararen* *ska* förhör eller annan utredning äga rum, om detta kan antas vara av betydelse för undersökningen. Om en sådan begäran avslås, *ska* skälen för detta anges.

Innan åklagaren beslutar i fråga

¹ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/13/EU av den 22 maj 2012 om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden (EUT L 142, 1.6.2012, s. 1, Celex 32012L0013).

sammanträde med den misstänkte eller *hans försvarare*, om detta kan antas vara till fördel för åtalsbeslutet eller för sakens fortsatta handläggning i övrigt.

om åtal, får *åklagaren* hålla ett särskilt sammanträde med den misstänkte eller *försvararen*, om detta kan antas vara till fördel för åtalsbeslutet eller för sakens fortsatta handläggning i övrigt.

Prop. 2013/14:157
Bilaga 3

I fråga om rätten för den som anhålls eller häktas att ta del av vad som har förekommit vid förundersökningen gäller även 24 kap. 9 a §.

24 kap.

9 a §

Den som anhålls eller häktas har rätt att ta del av de omständigheter som ligger till grund för beslutet om anhållande eller häktning.

Denna lag träder i kraft den 1 juni 2014.

2 Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs¹ i fråga om offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) att 10 kap. 3 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 kap.

3 §

Sekretess hindrar inte att en enskild eller en myndighet som är part i ett mål eller ärende hos domstol eller annan myndighet och som på grund av sin partsställning har rätt till insyn i handläggningen, tar del av en handling eller annat material i målet eller ärendet. En sådan handling eller ett sådant material får dock inte lämnas ut till parten i den utsträckning det av hänsyn till allmänt eller enskilt intresse är av synnerlig vikt att sekretessbelagd uppgift i materialet inte röjs. I sådana fall ska myndigheten på annat sätt lämna parten upplysning om vad materialet innehåller i den utsträckning det behövs för att parten ska kunna ta till vara sin rätt och det kan ske utan allvarlig skada för det intresse som sekretessen ska skydda.

Sekretess hindrar aldrig att en part i mål eller ärende tar del av dom eller beslut i målet eller ärendet. Inte heller innebär sekretess begränsning i en parts rätt enligt rättegångsbalken att få del av alla omständigheter som läggs till grund för avgörande av mål eller ärende.

Sekretess hindrar aldrig att en part i mål eller ärende tar del av dom eller beslut i målet eller ärendet. Inte heller innebär sekretess begränsning i en parts rätt enligt rättegångsbalken att få del av alla omständigheter som läggs till grund för avgörande i mål eller ärende.

Om det i lag finns bestämmelser som avviker från första eller andra stycket gäller de bestämmelserna.

Denna lag träder i kraft den 1 juni 2014.

¹ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/13/EU av den 22 maj 2012 om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden (EUT L 142, 1.6.2012, s. 1, Celex 32012L0013).

3 Förslag till lag om ändring i lagen (1989:152) om underrättelseskyldighet m.m. när utlänningar är berövade friheten

Prop. 2013/14:157
Bilaga 3

Härigenom föreskrivs¹ i fråga om lagen (1989:152) om underrättelseskyldighet m.m. när utlänningar är berövade friheten att 1 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Om en utlänning berövas friheten efter beslut av en myndighet, *skall* den som ansvarar för verkställigheten av beslutet på begäran av utlänningen utan dröjsmål underrätta hans hemlands konsulat om frihetsberövandet samt vidarebefordra meddelanden från honom till konsulatet.

När en utlänning har berövats friheten *skall* han utan dröjsmål upplysas om sin rätt att begära att konsulatet *skall* underrättas om frihetsberövandet och om sina möjligheter att få meddelanden till konsulatet vidarebefordrade.

Föreslagen lydelse

1 §

Om en utlänning berövas friheten efter beslut av en myndighet, *ska* den som ansvarar för verkställigheten av beslutet på begäran av utlänningen utan dröjsmål underrätta hans *eller hennes* hemlands konsulat om frihetsberövandet samt vidarebefordra meddelanden från honom *eller henne* till konsulatet.

När en utlänning har berövats friheten *ska* han *eller hon* utan dröjsmål upplysas om sin rätt att begära att konsulatet *ska* underrättas om frihetsberövandet och om sina möjligheter att få meddelanden till konsulatet vidarebefordrade. *Om en utlänning berövats friheten med anledning av misstanke om brott ska en sådan upplysning lämnas skriftligen på ett språk som han eller hon förstår. Han eller hon har rätt att behålla informationen så länge frihetsberövandet består.*

Denna lag träder i kraft den 1 juni 2014.

¹ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/13/EU av den 22 maj 2012 om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden (EUT L 142, 1.6.2012, s. 1, Celex 32012L0013).

4 Förslag till förordning om ändring i förundersökningskungörelsen (1947:948)

Härigenom föreskrivs¹ i fråga om förundersökningskungörelsen (1947:948)

dels att nuvarande 12 a § ska betecknas 12 b §,

dels att 12 § ska ha följande lydelse,

dels att det i kungörelsen ska införas en ny paragraf, 12 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

I samband med att den som skäligen *misstänkes* för brott underrättas om misstanken *skall* han *erhålla underrättelse om att för brott misstänkt är berättigad att redan under förundersökningen anlita biträde av försvarare samt att under vissa förutsättningar offentlig försvarare kan förordnas.*

Föreslagen lydelse

12 §

I samband med att den som skäligen *misstänks* för brott underrättas om misstanken *ska* han *eller hon också underrättas om sin rätt att*

- *anlita biträde av försvarare och att under vissa förutsättningar få en offentlig försvarare förordnad,*
- *få information om förändringar av misstanken och ta del av utredningsmaterial i den utsträckning som följer av 23 kap. 18 § rättegångsbalken,*
- *vid behov biträdas av tolk och få handlingar som är väsentliga för att kunna ta tillvara sin rätt översatta, och*
- *inte behöva yttra sig över misstanken.*

Den misstänkte ska få informationen på ett språk som han eller hon förstår.

Om det enligt 23 kap. 22 § rättegångsbalken inte har genomförts en förundersökning ska den misstänkte underrättas enligt första stycket senast när åtal väcks eller i samband med att en klagan om undanröjande av ett strafföreläggande eller ett

¹ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/13/EU av den 22 maj 2012 om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden (EUT L 142, 1.6.2012, s. 1, Celex 32012L0013).

12 a §

Den som anhålls eller häktas ska få skriftlig information om de rättigheter som anges i 12 § och om sin rätt

- *att enligt 24 kap. 21 a § rättegångsbalken få en anhörig eller annan nära person underrättad om frihetsberövandet,*
- *till hälso- och sjukvård enligt 5 kap. 1 § häkteslagen (2010:611), och*
- *att inom den tid som sägs i 24 kap. rättegångsbalken få ett anhållningsbeslut prövat vid en häktningsförhandling och frågan om häktning omprövad av domstol.*

Den anhållne eller häktade ska få informationen på ett språk som han eller hon förstår och ha rätt att behålla den så länge frihetsberövandet består.

Denna förordning träder i kraft den 1 juni 2014

Förteckning över remissinstanserna (Ds 2013:18)

Remissinstanser vid remiss av promemorian Genomförande av Europaparlamentets och rådets direktiv om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden (Ds 2013:18)

Efter remiss har yttranden över promemorian avgetts av Riksdagens ombudsmän, Hovrätten för Västra Sverige, Helsingborgs tingsrätt, Jönköpings tingsrätt, Stockholms tingsrätt, Umeå tingsrätt, Kammarrätten i Stockholm, Justitiekanslern, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Säkerhetspolisen, Kriminalvården, Kustbevakningen, Tullverket, Skatteverket, Juridiska fakulteten vid Stockholms universitet, Juridiska fakulteten vid Örebro universitet och Sveriges advokatsamfund.

Centrum för rättvisa har inbjudits att lämna synpunkter men har avstått från att yttra sig.

1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Häri genom föreskrivs¹ i fråga om rättegångsbalken
dels att 23 kap. 18 § ska ha följande lydelse,
dels att det i balken ska införas en ny paragraf, 24 kap. 9 a §, av
följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

23 kap.
18 §²

Då förundersökningen kommit så långt att någon skäligen misstänks för brottet, *skall han*, då han hörs, underrättas om misstanken. Den misstänkte och hans försvarare har rätt att fortlöpande, i den mån det kan ske utan men för utredningen, ta del av vad som har förekommit vid undersökningen. De har vidare rätt att ange den utredning de anser önskvärd och i övrigt anföra vad de anser nödvändigt. Underrättelse *härom skall* lämnas eller sändas till den misstänkte och hans försvarare, varvid skäligen rådrum *skall beredas dem*. Åtal får inte beslutas, innan detta har skett.

På begäran av den misstänkte eller hans försvarare *skall* förhör eller annan utredning äga rum, om detta kan antas vara av betydelse för undersökningen. Om en sådan begäran avslås, *skall* skälen för detta anges.

Innan åklagaren beslutar i fråga om åtal, får han hålla ett särskilt sammanträde med den misstänkte eller hans försvarare, om detta kan

När förundersökningen kommit så långt att någon skäligen misstänks för brottet, *ska den misstänkte*, då han *eller hon* hörs, underrättas om misstanken. Den misstänkte och hans *eller hennes* försvarare har rätt att fortlöpande, i den mån det kan ske utan men för utredningen, ta del av vad som har förekommit vid undersökningen. De har vidare rätt att ange den utredning *som* de anser *är* önskvärd och i övrigt anföra vad de anser *är* nödvändigt. Underrättelse *om detta ska* lämnas eller sändas till den misstänkte och hans *eller hennes* försvarare, varvid *de ska ges* skäligen rådrum. Åtal får inte beslutas innan detta har skett.

På begäran av den misstänkte eller hans *eller hennes* försvarare *ska* förhör eller annan utredning äga rum, om detta kan antas vara av betydelse för undersökningen. Om en sådan begäran avslås, *ska* skälen för detta anges.

Innan åklagaren beslutar i fråga om åtal, får han *eller hon* hålla ett särskilt sammanträde med den misstänkte eller hans *eller hennes*

¹ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/13/EU av den 22 maj 2012 om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden (EUT L 142, 1.6.2012, s. 1, Celex 32010L0064).

² Senaste lydelse 1987:747.

Prop. 2013/14:157
Bilaga 5

antas vara till fördel för
åtalsbeslutet eller för sakens
fortsatta handläggning i övrigt.

försvarare, om detta kan antas vara
till fördel för åtalsbeslutet eller för
sakens fortsatta handläggning i
övrigt.

*I fråga om rätten för den som
anhålls eller häktas att ta del av
vad som har förekommit vid
förundersökningen gäller även
24 kap. 9 a §.*

24 kap.

9 a §

*Den som anhålls eller häktas
har rätt att ta del av de
omständigheter som ligger till
grund för beslutet om anhållande
eller häktning.*

Denna lag träder i kraft den 1 juni 2014.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (1989:152) om underrättelseskyldighet m.m. när utlänningar är berövade friheten

Prop. 2013/14:157
Bilaga 5

Härigenom föreskrivs¹ i fråga om lagen (1989:152) om underrättelseskyldighet m.m. när utlänningar är berövade friheten att 1 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Om en utlänning berövas friheten efter beslut av en myndighet, *skall* den som ansvarar för verkställigheten av beslutet på begäran av utlänningen utan dröjsmål underrätta hans hemlands konsulat om frihetsberövandet *samt* vidarebefordra meddelanden från honom till konsulatet.

När en utlänning har berövats friheten *skall* han utan dröjsmål upplysas om sin rätt att begära att konsulatet *skall* underrättas om frihetsberövandet och om sina möjligheter att få meddelanden till konsulatet vidarebefordrade.

Föreslagen lydelse

1 §

Om en utlänning berövas friheten efter beslut av en myndighet, *ska* den som ansvarar för verkställigheten av beslutet på begäran av utlänningen utan dröjsmål underrätta hans *eller hennes* hemlands konsulat om frihetsberövandet *och* vidarebefordra meddelanden från honom *eller henne* till konsulatet.

När en utlänning har berövats friheten *ska* han *eller hon* utan dröjsmål upplysas om sin rätt att begära att konsulatet *ska* underrättas om frihetsberövandet och om sina möjligheter att få meddelanden till konsulatet vidarebefordrade. *Om en utlänning har berövats friheten med anledning av misstanke om brott, ska en sådan upplysning lämnas skriftligen på ett språk som han eller hon förstår. Han eller hon har rätt att behålla den skriftliga informationen så länge frihetsberövandet varar.*

Denna lag träder i kraft den 1 juni 2014.

¹ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/13/EU av den 22 maj 2012 om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden (EUT L 142, 1.6.2012, s. 1, Celex 32010L0064).

3 Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs² i fråga om offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) att 10 kap. 3 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 kap.

3 §

Sekretess hindrar inte att en enskild eller en myndighet som är part i ett mål eller ärende hos domstol eller annan myndighet och som på grund av sin partsställning har rätt till insyn i handläggningen, tar del av en handling eller annat material i målet eller ärendet. En sådan handling eller ett sådant material får dock inte lämnas ut till parten i den utsträckning det av hänsyn till allmänt eller enskilt intresse är av synnerlig vikt att sekretessbelagd uppgift i materialet inte röjs. I sådana fall ska myndigheten på annat sätt lämna parten upplysning om vad materialet innehåller i den utsträckning det behövs för att parten ska kunna ta till vara sin rätt och det kan ske utan allvarlig skada för det intresse som sekretessen ska skydda.

Sekretess hindrar aldrig att en part i mål eller ärende tar del av dom eller beslut i målet eller ärendet. Inte heller innebär sekretess begränsning i en parts rätt enligt rättegångsbalken att få del av alla omständigheter som läggs till grund för avgörande av mål eller ärende.

Sekretess hindrar aldrig att en part i *ett* mål eller ärende tar del av *en* dom eller *ett* beslut i målet eller ärendet. Inte heller innebär sekretess *någon* begränsning i en parts rätt enligt rättegångsbalken att få del av alla omständigheter som läggs till grund för avgörande *i ett* mål eller ärende.

Om det i lag finns bestämmelser som avviker från första eller andra stycket gäller de bestämmelserna.

Denna lag träder i kraft den 1 juni 2014.

² Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/13/EU av den 22 maj 2012 om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden (EUT L 142, 1.6.2012, s. 1, Celex 32010L0064).

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2014-01-24

Närvarande: F.d. justitierådet Leif Thorsson samt justitieråden Gudmund Toijer och Olle Stenman.

Misstänkta s rätt till insyn vid frihetsberövanden

Enligt en lagrådsremiss den 16 januari 2014 (Justitiedepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i lagen (1989:152) om underrättelseskyldighet m.m. när utlännningar är berövade friheten,
3. lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av rättssakkunnige David Oredsson.

Förslagen föranleder följande yttrande av *Lagrådet*:

Det remitterade förslaget avses genomföra Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/13/EU av den 22 maj 2012 om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden. Förslagen är begränsade till situationer där den misstänkte har berövats friheten eftersom det har ansetts att svenska straffprocessuella regler i andra situationer uppfyller direktivets krav på information.

Direktivet utgör åtgärd B i färdplanen för att stärka misstänkta eller tilltalade personers processuella rättigheter vid straffrättsliga förfaranden. Åtgärd A om översättning och tolkning behandlades i prop. 2012/13:132, som överlämnades den 21 mars 2013. Regeringen uttalar bl.a. att det där aktuella direktivet bör tolkas utifrån vedertagna definitioner inom straffrätten och i överensstämmelse med hur svensk rätt på området är uppbyggd. Det finns enligt propositionen (s. 14 ff.) inte något i direktivets utformning som tyder på att avsikten har varit att dess tillämpningsområde i samtliga avseenden ska överensstämma med tillämpningsområdet för Europakonventionens bestämmelser. Vidare redovisas regeringens slutsats att direktivet inte kan anses omfatta administrativa förfaranden där det kan fattas beslut om åtgärder som kan följa av ett brott, t.ex. körkortsingripanden och uttag av skattetillägg.

Högsta domstolen har i rättsfallet NJA 2013 s. 502 den 11 juni 2013 konstaterat bl.a. att förfarandet för uttagande av skattetillägg har ansetts vara straffrättsligt vid en tillämpning av Europakonventionens artikel 6 om rätten till en rättvis rättegång och artikel 4 i det sjunde tilläggsprotokollet om rätten att inte bli lagförd eller straffad två gånger. Bedömningen blev densamma beträffande bestämmelsen i artikel 50 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, när det gäller rätten att inte bli dömd eller straffad två gånger för samma brott. Högsta domstolen pekade också på sambandet mellan Europakonventionen och fördraget om Europeiska unionen. Enligt artikel 6.3 i fördraget ska de grundläggande rättigheterna såsom de garanteras i Europakonventionen och såsom de följer av medlemsstaternas

Prop. 2013/14:157 Bilaga 6 gemensamma konstitutionella traditioner ingå i unionsrätten som allmänna principer.

Högsta förvaltningsdomstolen har gjort motsvarande bedömningar i dom den 29 oktober 2013 (HFD 2013 ref. 71).

Av artikel 53 i rättighetsstadgan framgår att stadgan inte får tolkas som att den inskränker eller inkräktar på de mänskliga rättigheter och grundläggande friheter som följer av bl.a. Europakonventionen. Rättighetsstadgan riktar sig med beaktande av subsidiaritetsprincipen till unionens institutioner och medlemsstaterna när de tillämpar unionsrätten (artikel 51). Det nu aktuella direktivet från år 2012 bör tolkas mot den bakgrunden (artikel 10). Det kan konstateras också att direktivet har införts med hänvisning till artikel 6 i Europakonventionen och de motsvarande bestämmelserna i stadgan, artiklarna 47 och 48 (se direktivet, skäl 5, 14 och 42).

Det sagda innebär att de bedömningar som gjordes före domstolarnas avgöranden inte utan vidare kan läggas till grund för ett ställningstagande till frågan om det nu aktuella direktivets tillämpningsområde. Den föreliggande remissen innehåller inte någon analys av det nya rättsläget, varför det inte finns tillräckligt underlag för att bedöma om förslagen fullt ut genomför direktivet.

Lagrådet har emellertid inte några invändningar mot de nu föreslagna lagändringarna i och för sig.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 6 mars 2014

Närvarande: Statsråden Björklund, ordförande, Ask, Larsson, Erlandsson, Hägglund, Björling, Ohlsson, Norman, Attefall, Engström, Kristersson, Elmsäter-Svärd, Ullenhag, Hatt, Arnholm, Svantesson

Föredragande: statsrådet Ask

Regeringen beslutar proposition Misstänkta rätt till insyn vid frihetsberövanden

Författningsrubrik	Bestämmelser som inför, ändrar, upphäver eller upprepar ett normgivningsbemyndigande	Celexnummer för bakomliggande EU-regler
Lag om ändring i rättegångsbalken		32010L0064
Lag om ändring i lagen (1989:152) om underrättelseskyldighet m.m. när utlänningar är berövade friheten		32010L0064
Lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)		32010L0064
